

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології

«На правах рукопису»
УДК _____

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
_____ П. В. Кутуєв
«__» _____ 2018 р.

Магістерська дисертація
на здобуття ступеня магістра
зі спеціальності 054 «Соціологія»

на тему: «Контроль та безпека у модерному місті-мегаполісі: соціологічна
концептуалізація»

Виконала: студентка VI курсу, групи СЛ-61м
Калюжна Катерина Вікторівна _____

Науковий керівник:
Ст. викладач кафедри соціології, к. політ. н., Якубін О. Л. _____

Рецензент:
Доцент кафедри теорії та практики управління,
к. філос. н., Акімова О. А. _____

Засвідчую, що у цій магістерській
дисертації немає запозичень з праць інших
авторів без відповідних посилань.

Студентка _____
(підпис)

Київ – 2018 року

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Факультет соціології і права

Кафедра соціології

Рівень вищої освіти – другий (магістерський) за освітньо-науковою програмою
Спеціальність (спеціалізація) – 054 «Соціологія» («Соціологія модернізації та науково-технічного розвитку»)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ П. В. Кутуєв

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на магістерську дисертацію студенту

Калюжній Катерині Вікторівні

1. Тема дисертації «Контроль та безпека у модерному місті-мегаполісі. Соціологічна концептуалізація», науковий керівник дисертації Якубін Олексій Леонідович, к. п. н., ст. викладач кафедри соціології, затверджені наказом по університету від «16» березня 2018 р. № 949-с
2. Термін подання студентом дисертації 11.05.2018 р.
3. Об'єкт дослідження - категорії «безпека» та «контроль» в контексті дослідження модерних міст-мегаполісів.
4. Предмет дослідження - «безпека» та «контроль» як формула взаємозв'язку цих понять із метою забезпечення захищеного, безпечного та контрольованого життя суспільства в межах модерних міст-мегаполісів, в концептах теоретиків соціології, суспільствознавства, правничої науки, кримінології, статистики та філософії, а також очима жителів українських міст.
5. Перелік завдань, які потрібно розробити:
 - Концептуалізувати категорію «безпека» в контексті сучасної соціологічної теорії;
 - Концептуалізувати категорію «контроль», а також дослідити прояви взаємозв'язку категорій «безпека» та «контроль» в контексті сучасної соціологічної теорії;

- Інтегрувати отриману інформацію про зв'язки між категоріями «безпека» та «контроль» в середовище модерних міст-мегаполісів;
- Вивчити можливість впливів міського середовища на населення та наслідки такого впливу: дізнатися як саме міська інфраструктура впливає на суспільні порядки;
- Дослідити сучасний стан безпеки у модерних містах (особливо містах-мегаполісах): рівень злочинності, шляхи забезпечення захисту та контролю, нові засоби спостереження, слідкування;
- Дослідити ставлення українського населення до категорії «безпека»: відчуття безпеки у містах, роль безпеки у формуванні якості життя, ставлення до діяльності влади та силових структур із забезпечення контролю, уявлення про взаємозв'язок між категоріями «безпека» та «контроль»;

6. Орієнтовний перелік графічного (ілюстративного) матеріалу - 2 додатки:

- Анкета соціологічного дослідження;
- Таблиці двомірного розподілу даних дослідження;

7. Орієнтовний перелік публікацій - 4 публікації тез з конференцій: IV Міжнародна науково-практична конференція з соціології «Соціальні та політичні конфігурації модерну: динаміка влади в Україні та світі» (м. Київ, НТУУ «КПІ», 2015); VI Міжнародна науково-практична конференція з соціології «Історична соціологія цивілізацій: модерн поміж демократією та нерівністю»; VII Міжнародна науково-практична конференція з соціології «Держава та глобальні соціальні зміни: 25 років української незалежності» (м. Київ, НТУУ «КПІ», 2016); III Міжнародна науково-практична конференція «Теоретичні та прикладні аспекти розвитку науки» (м. Київ, 2017).

8. Дата видачі завдання лютий, 2018 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання магістерської дисертації	Термін виконання етапів магістерської дисертації	Примітка
1	Вивчення напрямку дослідження	Вересень-жовтень 2017 р.	«Виконано»
2	Формування джерельної бази	Вересень 2017 - лютий 2018 р.	«Виконано»
3	Складання розгорнутого плану	Жовтень-Листопад 2017 р.	«Виконано»
4	Підготовка першого підрозділу	Грудень 2017 - січень 2018 р.	«Виконано»
5	Підготовка другого підрозділу	Лютий-березень 2018 р.	«Виконано»
6	Підготовка третього підрозділу	Березень-квітень 2018 р.	«Виконано»
7	Оформлення бібліографічного апарату	Квітень 2018 р.	«Виконано»
8	Підготовка автореферату	Травень 2018 р.	«Виконано»

Студент

Калюжна К. В.

Науковий керівник дисертації

Якубін О.Л.

Анотація

Калюжна К. В. Контроль та безпека у модерному місті-мегаполісі. Соціологічна концептуалізація — На правах рукопису.

Магістерська дисертація за спеціальністю 054 – Соціологія. – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кафедра соціології. – Київ, 2018. – 96 с., список використаних джерел з 75 найменувань.

Магістерська робота всебічно охоплює поняття «безпека» і «контроль» в контексті сучасного міста-мегаполісу. Тут охарактеризована категорія «безпека» і «контроль» за останніми даними, що базується на матеріалах соціології, кримінології, соціальної філософії. Показано зв'язки між категоріями «безпека» і «контроль» в контекстах сучасного міста-мегаполісу, головної локації для життя сучасного суспільства. У цій роботі розглянуті основні інститути управління та системи управління, які були застосовані до систем управління материкового Китаю. Вивчено ставлення мешканців українських міст до категорій «безпека», її роль у створенні рівня життя, зв'язків між категоріями «безпека» і «контроль».

Ключові слова: безпека, контроль, злочинність, сучасне місто, інститут контролю, засоби контролю.

ANOTATION

Kalyuzhnaya K. V. Control and security in modern city-megapolis. Sociological conceptualization - Manuscript.

Master's thesis on speciality 054 - Sociology. - National technical university of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute", Department of Sociology. - Kyiv, 2018 - 96 p., List of used sources from 75 titles

This master's thesis is written about concepts of “security” and “control” in the context of the modern city-megapolis. Here is conceptualized the category of “security” and “control” according to the latest information, that is based on the materials from the sociology, criminology, sociological phylosophy. It is shown the connections between the categories of “security” and “control” in the interiors of the modern city-megapolis, the main place for the modern society to live. In this thesis is considered the main control institutes and control systems, which has been applied to the control systems of mainland China. It was studied the attitude of the inhabitants of Ukrainian cities to the categories of “security”, its role in creating the level of life, connections between the categories of “security” and “control”.

Key words: security, control, crime, modern city, institute of control, instruments of control.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	09
РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ КАТЕГОРІЙ «БЕЗПЕКА» ТА «КОНТРОЛЬ» В КОНТЕКСТІ МОДЕРНОГО МІСТА-МЕГАПОЛІСА.....	20
1.1. Концептуалізація категорії «безпека» в контексті сучасної соціологічної теорії.....	20
1.2. Взаємозв'язок категорій «безпека» та «контроль» в контексті соціологічного підходу до вивчення світу.....	27
1.3. Роль сучасного міста у моделі «безпека чи контроль».....	32
Висновки до Розділу 1.....	40
РОЗДІЛ 2: КАТЕГОРІЇ «БЕЗПЕКИ» ТА «КОНТРОЛЮ» В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО МІСТА-МЕГАПОЛІСА: АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ.....	41
2.1. Вплив сучасного міста, як середовища існування модерного суспільства, на якість життя та відчуття безпеки.....	41
2.2. Виклики модерного міста-мегаполіса: ризики та небезпеки.....	47
2.3. Сучасні інструменти контролю в соціологічному контексті.....	52
Висновки до Розділу 2.....	57
РОЗДІЛ 3: ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДО КАТЕГОРІЙ «БЕЗПЕКА» ТА «КОНТРОЛЬ».....	59
3.1. Програма дослідження «Думки українців про безпеку, її роль у якості життя, засоби контролю та зв'язок контролю та безпеки».....	59
3.2. Результати дослідження «Думки українців про безпеку, її роль у якості життя, засоби контролю та зв'язок контролю та безпеки».....	64
Висновки до Розділу 3.....	73
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	76

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність дисертаційної магістерської роботи полягає в тому, що сучасне мегаполісне місто – це територія можливостей та небезпек, яка характеризується високою динамічністю змін, темпів розвитку та різноманітним форм життя та взаємодії. За даними ООН вже понад 10 років тому, а саме у 2007 році, міське населення світу переважило долю сільського населення та складало 51,3% на той момент [72]. Час іде, а доля міщан у світі тільки зростає. Таким чином, сьогодні міста стають основним середовищем життя людей.

В Україні ж доля міського населення вже значно переважає над сільським: за даними «World Urbanization Prospects: The 2014 Revision» від 2014 року, доля міського населення складала 69,5% [68]. За прогнозами ООН до 2050 року четверо з п'яти українців будуть проживати у міській місцевості [74].

Однак, оскільки світ почав активно урбанізуватися відносно недавно, а темпи урбанізації з кожним днем тільки зростають, питання дослідження міст, та безпосередньо міст-мегаполісів, як осередків великих скупчень людей, що, власне, змінюють, модернізують та трансформують поведінку індивідів наразі є дуже актуальним та повсякчасним. Міста постійно змінюються, переважно розростаються, але є і такі, які навпаки «вимирають». Проте для всіх модерних міст спільним є те, що вони призводять до невідворотних змін у розвитку суспільства. Так, в ході урбанізації майже зникає тьонісівський *Gemeinschaft* і на заміну йому приходять *Gesellschaft* [49]. Мегаполісне місто – це такий формат співжиття індивідів, при якому тісні майже «родинні» зв'язки між сусідами не виникають, це місто чужих людей, а отже потенційних ризиків. Подібне заміщення призводить до ряду перетворень у стосунках між індивідами. Наприклад, внаслідок переходу до співжиття в форматі *Gesellschaft* стосунки довіри відходять на другий план і вже не виступають гарантією безпечного співіснування в межах спільної території. Як вже відзначалося раніше, подібний хід речей призводить до утворення нових ризиків.

Таким чином, сучасне мегаполісне місто (так і місто в цілому) – це не лише більші території, різноманіття в формах праці та зміни у побутових звичках, це також питання виживання та безпеки, стану гармонійного, перспективного та продуктивного існування суспільства. Безпека – це такий стан захищеності людини від загроз та деструктивних впливів, при якому людина розвивається цілісно та активно функціонує у соціумі. Подібне визначення може бути застосоване не лише до людини, як індивіда, але і до групи людей, суспільства загалом. Отже, безпека – це визначальна складова прогресивного, здорового та орієнтованого на людину суспільства.

Тим не менш, безпека не може розглядатися окремо від інших суспільних явищ, таких як загрози, ризику, небезпеки – що є протилежними. До найвагоміших ризиків життя у модерному місті-мегаполісі можна віднести злочинність, ДТП, терористичні дії, катаклізми, неякісне будівництво із недотриманням норм безпеки, високий рівень забрудненості екології та високу густоту населення, що призводить до створення натовпу, який у складних ситуаціях може поводитись неконтрольовано, проблеми нерівності, маргіналізацію, питання виключеності індивідів із суспільства та різноманітні конфлікти. Не всі ці явища породжуються діяльністю людства, але більшість із них несе серйозні загрози прогресивному розвитку.

Російський соціолог С.А. Кравченко так інтерпретує суспільство ризиків, описане раніше У. Беком в однойменній праці: «Суспільство ризику – це сучасне суспільство, найважливішими характеристиками якого є: соціальні, економічні, політичні та культурні умови виробництва інституційної невизначеності, збільшення фрагментарності, хаосу; втрата чіткого розмежування між природою і культурою; стирання раніше зведених кордонів між класами, націями, людьми; кількісне і якісне зростання ризиків» [21]. Отже, однією із найважливіших характеристик суспільства ризиків – є невизначеність, а отже можливість історії розвиватися за різними сценаріями. Саме страх перед невідомим, а у гіршому випадку, «катастрофічним» майбутнім змушує людство шукати все нові й нові шляхи контролю, задля попередження та профілактики ризиків і загроз.

Ентоні Гідденс зазначає, що зростаюча доля ризиків у повсякденному житті пов'язана саме з індустріалізацією, а отже і урбанізацією світу: «Два аспекти ризику - його негативна і позитивна сторони - проявилися вже в новий час, на зорі існування індустріального суспільства. Ризик - це динамічна мобілізуюча сила в суспільстві, що прагне до змін, що бажає самостійно визначати своє майбутнє, а не залишати його у владі релігій, традицій або капризів природи» [15].

Задля досягнення суб'єктивного відчуття безпеки, яке є необхідним для гармонійного розвитку, суспільству необхідно вдаватися до різних дій, керуватися певними правилами та застосовувати різноманітні механізми убезпечення життя, майна, прав людини. Проте бажання створити безпечне середовище не може не мати наслідків.

Одним із таких наслідків є підпорядкування певним контролюючим органам. Термін "соціальний контроль" вперше було використано та запроваджено у науковий обіг відомим французьким соціологом та соціальним психологом – Габріелем Тардом. Дослідник розглядав його як важливий засіб виправлення кримінальної поведінки [40].

Контроль, що здійснюється сьогодні у містах може носити абсолютно різний характер: перш за все, він може бути формальним та неформальним. В контексті даної дисертації розглядатиметься в першу чергу саме формальний контроль, до якого вдається держава задля забезпечення безпеки громадян. Так, з одного боку, він може мати вигляд документів, посвідчень і т. д., що надають людині певні права, або навпаки обмежують їх; з іншого боку контроль пов'язаний із системами спостереження – відеокамерами, прослуховуючою апаратурою та іншим.

Деякі із сучасних філософів та суспільствознавців відносять до засобів контролю навіть деякі архітектурні форми покликані викликати у людини відчуття, наче вона «знаходиться під спостереженням»: до таких форм можна віднести скляні стіни або відкриті простори у яких людина не може залишитись на самоті. Сучасна міська інфраструктура контролює: середньостатистичний

житель міста живе за розпорядком, переходить вулицю лише у дозволених місцях, не ходить по газону і навіть не задумується над тим, що щодня потрапляє під пильне око камер спостереження: біля банкоматів, в супермаркетах, на роботі, в ліфтах – будь-де. А отже зовнішній вигляд міст, їх наповненість різними технологіями, що покращують, але і контролюють життя людей, інфраструктура та навіть символічні змісти можуть впливати на формування особистості індивіда, його поведінку, звички тощо. Наприклад, згідно з теорією організацій Мішеля Фуко, архітектурний вигляд організації безпосередньо пов'язаний з її соціальним становищем та системою влади [43].

Контроль є необхідною ланкою у побудові суспільства, захищеного від зростаючого рівня насильства, злочинів, правопорушень та випадковостей. Сучасне мегаполісне місто стає чинником повсякденного ризику в житті людей. Кожен житель міста ризикує зустрітися з протиправними діями у свій бік, як то грабіж, насилля, шантаж та корупція з боку влади, невідповідальні водії, або із такими явищами як протести, мітинги, марші – що є реаліями сучасного міста. Від цього змінюється відчуття безпеки, що може також мати руйнівні для суспільства наслідки.

З іншого боку, людство все частіше замислюється над тим, що воно наділило певну категорію людей правом на втручання в особисте життя, на застосування карних методів для дотримання законів, та власне на визначення прав і свобод конкретних індивідів. Скандали, що регулярно висвітлюються ЗМІ, пов'язані із неправомірним стеженням за людьми, арештами за альтернативну позицію, втручанням в сферу приватного. У сучасному високотехнологічному світі приватність стає скоріше привілеєм. Тут доцільним буде згадати Вотергейтський скандал, справи проти Ассанжа та Сноудена, арешти громадян Росії за пости в соціальних мережах, блокування соціальних мереж з боку держави, стеження за громадянами, втручання в їхнє особисте життя, листування, тощо.

Отже виникає доречне питання про взаємний зв'язок між жагою досягти відчуття безпеки та діяльністю, спрямованою на контроль та спостереження.

Сучасному суспільствознавцю доцільно усвідомлювати можливості та ризики, що стають характерними для модерного суспільства із розвитком технологій; більш того, у нього виникає потреба дослідити ставлення суспільства до вищезгаданих змін.

Виходячи із проблемної ситуації та актуальності роботи можна сформулювати таку *мету дослідження*: концептуалізувати категорії безпеки та контролю, віднайти можливі зв'язки між цими поняттями, дослідити історичний та сучасний підходи до їх вивчення, трактування та оцінки, шляхом аналізу різних джерел інформації – праці теоретиків в сфері соціології, соціальної філософії, статистики, кримінології, а також даних всеукраїнського опитування щодо відчуття безпеки в українських містах, ролі безпеки у формуванні якості життя, зв'язку безпеки та контролю очима українців.

Відповідно до поставленої мети було виділено такі *завдання*:

- Концептуалізувати категорію «безпека» в контексті сучасної соціологічної теорії;
- Концептуалізувати категорію «контроль», а також дослідити прояви взаємозв'язку категорій «безпека» та «контроль» в контексті сучасної соціологічної теорії;
- Інтегрувати отриману інформацію про зв'язки між категоріями «безпека» та «контроль» в середовище модерних міст-мегаполісів;
- Вивчити можливість впливів міського середовища на населення та наслідки такого впливу: дізнатися як саме міська інфраструктура впливає на суспільні порядки;
- Дослідити сучасний стан безпеки у модерних містах (особливо містах-мегаполісах): рівень злочинності, шляхи забезпечення захисту та контролю, нові засоби спостереження, слідкування;
- Дослідити ставлення українського населення до категорії «безпека»: відчуття безпеки у містах, роль безпеки у формуванні якості життя, ставлення до діяльності влади та силових структур із забезпечення

контролю, уявлення про взаємозв'язок між категоріями «безпека» та «контроль»;

Об'єктом дослідження виступають категорії «безпека» та «контроль» в контексті дослідження модерних міст-мегаполісів.

Предмет дослідження – «безпека» та «контроль» як формула взаємозв'язку цих понять із метою забезпечення захищеного, безпечного та контрольованого життя суспільства в межах модерних міст-мегаполісів, в концептах теоретиків соціології, суспільствознавства, правничої науки, кримінології, статистики та філософії, а також очима жителів українських міст.

Наукова розробленість проблеми дослідження. Серед дослідників суспільства є багато мислителів, які так чи інакше пов'язували свої праці та окремі твори із дослідженням міст. В домодерний період міста розглядалися такими авторами: Платон «Держава», «Тімей», Августин Блаженний «Про Град Божий», Іоанн Богослов «Одкровення», Томмазо Кампанелла «Місто Сонця», Томас Мор «Утопія», Жан-Жак Руссо та інші.

Пізніше, вже на початку доби модерну місто стає одним з інструментів експлуатації в поглядах Фрідріха Енгельса. Окремої уваги містам надавали: Еміль Дюркгейм, Фердинанд Тьоніс, Георг Зіммель, Ньюма-Дені Фюстель де Куланж. Проте вперше місто всесторонньо розглядається як об'єкт соціологічного дослідження Максом Вебером в однойменній праці «Місто». Саме цю працю можна вважати початком соціологічного підходу до вивчення модерного міста.

Вже в ХХ сторіччі міста досліджувала Чиказька школа соціології: Роберт Парк «Міське співтовариство як просторова конфігурація і моральний порядок», Луїс Вірт «Урбанізм як образ життя», Уільям Уорнер «Живі та Мертві», Ернст Берджес та Толкотт Парсонс. Одноосібно стоять праці П'єра Бурдьє «Соціологія соціального простору» та «Практичний смисл». Також доречним буде згадати такі прізвища як Гарольд Гарфінкель, Кеннет Ліберман, Ірвінг Гофман, Анрі Лефевр, Бруно Латур, Мішель Фуко, Джон Ло, Віктор Вахштайн, Леонід Коган, Ольга Трущенко.

Сьогодні можна говорити про повторну актуалізацію міста, як об'єкта соціологічного дослідження. Проте, не лише міста посідають особливе місце в контексті соціологічного представлення світу. Концепти «безпеки» та «контролю» посідають важливе місце у сучасних підходах до вивчення суспільства. Серед дослідників, що розглядали дані концепти доречно звернути увагу на праці 7го Генерального секретаря ради ООН К. Аннана, а також на ряд відомих сучасних соціологів: У. Бека та його праці «Суспільство ризику», «Що таке глобалізація?», «Влада та її опоненти в епоху глобалізму»; І. Валлерстайна «Світсистемний аналіз», «Кінець знайомого світу» та інші; М. Кастельса, Н. Лумана, Р. Мертона, Ю. Хабермаса та інших. Серед радянських та вітчизняних дослідників можна пригадати такі імена: Яновський Р., Левада Ю., Кравченко С., Данкин Д., Кузнецов В. та інші.

Не зважаючи на відносну розробленість проблеми на сьогоднішній день немає комплексного підходу до створення моделі взаємозв'язку концептів безпеки та контролю в межах сучасного міста-мегаполісу. Більш того, в Україні не було проведено дослідження ставлення населення до безпеки, також невідомо, чи пов'язують українці концепти безпеки та контролю у спільну систему у своїй моделі світу, чи ці категорії здаються їм не взаємозалежними. Таким чином, дана робота дозволить докладніше концептуалізувати поняття «безпеки» та «контролю», сформулювати більш глибоке усвідомлення ризиків, пов'язаних із жагою досягнення відчуття безпеки, а також дозволить краще зрозуміти роль сучасних міст у формуванні суспільства, соціалізації його мешканців, свідомого підходу людства до категорії безпеки та до шляхів її досягнення.

Методи дослідження проблеми магістерської дисертації: задля розв'язання поставлених задач у дисертаційній роботі використано низку різних методів. Серед загальнонаукових методів дослідження, були використані методи аналізу (визначення сучасних підходів до дослідження концептів безпеки та контролю), синтез (підсумування теоретичних доробків попередників, що працювали над даною проблемою та розглядали її в своїх працях в тій чи іншій мірі), систематизація (при висуванні гіпотез та операціоналізації основних понять),

порівняння (виявлення спільних та відмінних рис у підходах до вивчення безпеки у містах-мегаполісах, порівняння даних дослідження проведеного в Україні у 2018 році в рамках роботи над даною магістерською дисертацією, із даними російського дослідження безпеки у містах 2016 року). Дана робота була написана в рамках теоретичного підходу П. Бурдьє до трактування простору, а саме до взаємозв'язку між соціальним та фізичним просторами та їх впливом на суспільство.

Також були застосовані спеціальні соціологічні методи дослідження, а саме: метод опитування із формалізованою анкетною, та кількісний аналіз даних на основі загальнонаціонального дослідження думок українців стосовно відчуття безпеки, її роль у якості життя та з приводу ставлення населення України до взаємозв'язку між категоріями «безпека» та «контроль».

Вперше у вітчизняній соціології було здійснено теоретичне узагальнення існуючих підходів для концептуалізації категорій «безпека» та «контроль», а також було проаналізовано взаємозв'язок між категоріями «безпека» та «контроль» в контексті вивчення модерних міст-мегаполісів, як осередків життя сучасного суспільства, та як активних учасників формування соціуму. На основі отриманої інформації було проведено спробу дослідження ставлення населення України до питань безпеки у містах, ролі безпеки у формуванні якості життя, ставлення до різних інститутів та інструментів контролю (технічне оснащення, державні органи контролю і т. д.).

У дисертації було отримано *такі результати, які характеризуються новизною* та виносяться на захист:

- Набули теоретичного розвитку концепції безпеки та контролю, існуючі теоретичні доробки з цих проблеми були докладно розглянуті, викладені нижче та поєднані у єдиний концепт, що відповідає сучасним потребам соціології.
- На противагу попередньому аналізу концептів безпеки, в даному дослідженні була зроблена спроба пов'язати категорію «безпеки» із

категорією «контролю». Таким чином була розширена концепція власне безпеки, та безпосередньо безпеки у модерних містах.

- Було удосконалено соціологічну концептуалізацію категорій «безпеки» та «контролю» в контексті дослідження цих явищ на тлі вивчення модерних міст-мегаполісів.
- Було досліджено вплив міського середовища на населення: як саме міська інфраструктура впливає на суспільні порядки, які ризики породжує місто, якими інструментами та інститутами контролю керується міське суспільство.
- Було досліджено суб'єктивне ставлення жителів міст європейських країн, в тому ж числі України, до категорії безпеки, відчуття безпеки у містах України, Росії та Європи.
- Було досліджено сучасний стан безпеки у модерних містах: рівень злочинності, шляхи забезпечення захисту та контролю, нові засоби спостереження, слідкування.
- Вперше було проведено дослідження ставлення українського населення до категорії «безпека»: відчуття безпеки у містах, роль безпеки у формуванні якісного життя, ставлення до діяльності із забезпечення контролю, уявлення про взаємозв'язок між категоріями «безпека» та «контроль». Дослідження проводилося із застосуванням кількісних методів, а саме шляхом опитування населення України за допомогою онлайн мережі (трекінгове опитування на базі панелі Kantar TNS).
- Було доведено положення про взаємозв'язок категорій «безпека» та «контроль» на основі проаналізованої літератури, а також за рахунок оцінки ставлення респондентів до цього питання.
- Вперше прослідковано вплив типу населеного пункту та інших демографічних показників (вік, стать, освіта та ін.) на ставлення до безпеки, відчуття безпеки у містах, роль безпеки у формуванні якісного життя, ставлення до діяльності із забезпечення контролю, уявлення про взаємозв'язок між категоріями «безпека» та «контроль».

Теоретична цінність роботи. Результати дослідження ставлення до безпеки, відчуття безпеки у містах, ролі безпеки у формуванні якісного життя, ставлення до діяльності із забезпечення контролю, уявлення про взаємозв'язок між категоріями «безпека» та «контроль» у середовищі модерних міст-мегаполісів уможливають більш поглиблене розуміння процесів впливу міського середовища на відчуття безпеки та ставлення до питань безпеки та контролю. Цінність даного дослідження у більш глибокому розумінні взаємозв'язків між категоріями «безпека» та «контроль» в середовищі сучасного міста, а також у розумінні ролі міст у формуванні ставлення до безпеки – в залежності від рівня культури, злочинності, доступності можливостей і т. д.

Практична цінність магістерської дисертаційної роботи полягає в тому, що результати дослідження взаємозв'язку категорій «безпека» та «контроль» в просторі сучасних міст дозволять краще організувати діяльність із убезпечення життя у містах. Також, в перспективі, отримані результати можуть допомогти перевтілити міста у більш пристосоване середовище життя, позбавлене надмірного контролю та захищене від найбільш розповсюджених ризиків, що можуть бути пов'язані із інфраструктурою та специфікою міст. Нерідко міська інфраструктура відіграє не останню роль у формуванні девіантної поведінки індивідів. Дослідивши як саме це відбувається, можна розробити план дій по перетворенню міського середовища у більш комфортний та прогресивний простір.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження і складається із вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків та рекомендацій, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 90 сторінок, з них основного тексту – 74 сторінок. Список використаних джерел містить 75 найменувань.

Апробація результатів дисертації: Результати досліджень, покладені в основу цієї роботи, оприлюднені й обговорені на IV Міжнародній науково-практичній конференції з соціології «Соціальні та політичні конфігурації модерну: динаміка влади в Україні та світі» (м. Київ, НТУУ «КПІ», 2015), на VI Міжнародній науково-практичній конференції з соціології «Історична соціологія

цивілізацій: модерн поміж демократією та нерівністю» та на VII Міжнародній науково-практичній конференції з соціології «Держава та глобальні соціальні зміни: 25 років української незалежності» (м. Київ, НТУУ «КПІ», 2016), на III Міжнародній науково-практичній конференції «Теоретичні та прикладні аспекти розвитку науки» (м. Київ, 2017).

Публікації. За матеріалами дослідження опубліковано 4 тези доповідей на конференціях.

РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ КАТЕГОРІЙ «БЕЗПЕКА» ТА «КОНТРОЛЬ» В КОНТЕКСТІ МОДЕРНОГО МІСТА-МЕГАПОЛІСА

У даному розділі будуть розглянуті категорії «безпека» та «контроль» в контексті модерного міста-мегаполіса. Перша частина розділу присвячена аналізу концепції «безпека» у сучасній соціологічній думці, розглянуті типи безпеки, а також безпека у взаємозв'язку із ризиками, загрозами та небезпеками. У другій частині розділу було розібрано категорію «контроль», проаналізовано шляхи здійснення контролю, знайдено зв'язки між категоріями «безпека» та «контроль». Третя частина розділу присвячена теоретичному обґрунтуванню дослідження міст загалом та безпосередньо мегаполісів, як об'єктів та суб'єктів соціологічної реальності, на тлі яких, будуть докладніше вивчені концепти «безпека» та «контроль».

1.1. Концептуалізація категорії «безпека» в контексті сучасної соціологічної теорії:

Невід'ємною складовою успішного існування суспільства протягом понад 2 мільйони років є вроджена жага людини убезпечити своє життя, захиститися від зовнішніх загроз, голоду, хвороб, ворогів та ін. Бажання відчувати «себе у безпеці» змушує людство до активної діяльності із створення технологій, механізмів та методів, що покликані захистити того, хто їх застосовує. На думку А. Маслоу, безпека – це одна з життєво необхідних потреб людини [45]. Безпека є характеристикою життєздатності певної групи людей та визначає її форми діяльності, а також об'єктивні та суб'єктивні оцінки «розвитку» даної групи. Таким чином, задля того, аби досягти відчуття «безпеки», людина, група, суспільство вимушені цілеспрямовано та скоординовано діяти аби захиститись від можливих ризиків та загроз.

Тим не менш, безпека в рамках соціологічного вивчення – є виключно соціальною характеристикою, тобто вона не має під собою об'єктивних підстав: об'єктивний рівень загроз не пов'язаний із безпосереднім відчуттям безпеки індивідом або групою людей. Так, можна згадати випадки, коли людина відчуває страх за своє життя, здоров'я, майно, у випадках, коли у неї немає для цього об'єктивних підстав – їй ніщо не загрожує. В той же час можна навести приклади, коли індивіди діють так, наче вони у небезпеці, і, в результаті їх діяльності, можливі ризики перетворюються на повноцінні загрози, що мають реальні наслідки. Прикладом фатальних наслідків легковажності людей можна вважати історію занепаду острова Пасхи: протягом століть мешканці острова вирубували дерева для будівництва, опалення та під господарські угіддя, що згодом призвело до ерозії ґрунту, неврожаїв, голоду та деградації у суспільстві – люди помирили та масово покидали острів. Нині острів все ще має бідну флору, а від колишньої цивілізації залишилися лише статуї Маоі.

Безпека перебуває в прямій залежності від знань про світ і про саму людину. Незнання вже містить в собі приховану загрозу, приховану небезпеку. Отримавши початкові відомості про навколишній світ, людина встала на шлях подолання існуючої, або можливої небезпеки, що тягло за собою розвиток загальних знань і практичних навичок.

Тому, безпека – це суб'єктивна оцінка ситуації, що призводить до певної діяльності або бездіяльності людини, групи людей, суспільства, що спрямована на захист власного життя, майна і т. д., а також на усвідомлення цінності людського роду та його збереження. Іншими словами, поняттям «безпека» описується якась область спільних дій по реалізації специфічних інтересів соціальних суб'єктів. В свою чергу «соціальна безпека» має дещо інший зміст і включає в себе активну діяльність індивідів із розробки і розвитку засобів та методів убезпечення життя: тобто, це не тільки сфера, де людина живе і діє, але і стан, при якому індивід займається активним перетворенням оточуючого світу з метою підвищення безпеки [1].

Радянський філософ та спеціаліст у сфері проблем безпеки Рудольф Яновський визначає соціальну безпеку, як стан захищеності соціуму як певної стійкої спільності людей, що характеризується єдністю умов життєдіяльності в своїх істотних відносинах і внаслідок цього - спільністю культури. Соціальна безпека передбачає наявність об'єктивних і суб'єктивних умов та факторів, що забезпечують нормальну життєдіяльність соціуму і здатність його протистояти несприятливим зовнішнім і руйнівним внутрішнім впливам, що дає можливість соціуму зберегти свою цілісність, здатність до свого відтворення та забезпечує стійкість розвитку [37]. Соціальна безпека може бути охарактеризована як здатність до відтворення, як інструмент різнобічного розвитку суспільства, його готовність відповісти на виклики світу, що швидко змінюється [26].

Таким чином, в контексті даної дисертаційної роботи безпека буде розглядатися як суб'єктивна оцінка індивідом зовнішніх та внутрішніх факторів впливу, що пробуджує в індивіда жагу до певної діяльності, направленої на досягнення стану, наближеного до безпечного (тобто позбавленого, в першу чергу, ризиків зовнішнього характеру).

Сучасне суспільство живе в оточенні постійних викликів та загроз, що постійно змінюються, мають різні джерела та характеризуються непередбачуваністю. Воно має вміти відповідати на ці виклики задля забезпечення основної мети – виживання та збереження надбань культури з можливістю подальшого прогресу. Для того, аби вчасно реагувати на загрози, суспільство має заздалегідь виявляти та знешкоджувати джерела небезпеки або усувати виникаючі негативні впливи, тобто прагнути до безпечного стану, до виходу в безпечну зону розвитку. Захисним механізмом вчасного віднаходження загроз є відчуття страху. Людство завжди розвивалося через свої страхи: адже саме страх смерті та невідомого змушував людей винаходити нові інструменти, створювати нові теорії, будувати міста, шукати відповіді на питання. Таким чином категорія «безпека» тісно пов'язана з поняттями «ризик», «небезпека», «страх» та «захист». Тому розглянемо ці категорії дещо докладніше, аби глибше усвідомлювати концепцію безпеки, що висвітлюватиметься у даній роботі.

Посилаючись на статтю «Концепція ризиків в соціологічній перспективі» Олександри Дейнеко [41] можна говорити про проблему концептуалізації категорії «ризик» у сучасній соціології. Існує багато підходів та різних точок зору, проте не було розроблено комплексний підхід до поняття. Саме тому, автором була зроблена спроба об'єднати знання про «ризики» задля розробки сучасної актуальної та придатної до життя концепції. Таким чином, проаналізувавши ряд праць, присвячених вивченню ризиків, автор приходять до думки, що ризик - це стала характеристика людської діяльності, яка сприяє її розвитку та позитивно впливає на включеність індивіда у прийняття рішень. Відчуття ризиків змушує індивіда більш свідомо ставитися до питань власної безпеки, поведінки, впливає на особистість та мотивацію у прийнятті тих чи інших рішень. Важливо розуміти, що концепція «ризиків» немає просторових та часових прив'язок, так само, як і не може характеризуватися «катастрофічністю» тобто необоротністю та неминучістю. Ризик не є неминучою подією, тому не можна говорити про його катастрофічність. Скоріше навпаки, контрольовані ризики сприяють розвитку суспільства та технічному прогресу.

Тим не менш, ірраціональні страхи, про які велася мова вище, перетворюють сучасне суспільство на суспільство «катастрофи» - люди чекають на неминучий кінець, створюють теорії кінця світу, апокаліпсису і т. д.

У сучасному трактуванні, страх - це реакція індивідів і груп на зміни навколишнього середовища. Різноманіття соціальних криз і катастроф ХХ століття, зміни характер загроз і визначили виникнення нової масової свідомості – «катастрофічної». Кризова (катастрофічна) свідомість сформувалася в ХХ столітті як стійка форма масової свідомості в промислових та постіндустріальних суспільствах. Її трансформація в «катастрофічну» масову свідомість обумовлена зміною характеру небезпеки, ступенем її вираженості та поширеності. Зміни джерел небезпек та загроз вплинули на характер страху – він стає все більш соціально детермінованим. У масовій свідомості страх це реакція на різноманітні впливи небезпек і загроз. З одного боку, масові соціальні страхи - це результат функціонування сучасного суспільства, з іншого боку, страхи

виникають в процесі адаптації до змін середовища, мобілізують протидію і подолання небезпек і загроз існуванню індивідів і груп [65].

Небезпека, на відміну від ризиків, має негативне забарвлення. Згідно з визначенням ООН від 2005 року (сформованим в ході конференції зі зменшення небезпеки лих) «небезпека» це: «потенційно згубне фізичне явище, подія або діяльність людини, які можуть призводити до загибелі людей або нанесення їм тілесних ушкоджень, заподіяння шкоди майну, порушення функціонування соціальних і економічних систем або погіршення стану навколишнього середовища. Небезпеки можуть включати приховані умови, що несуть в собі майбутні загрози, і можуть обумовлюватися різними причинами: природними (геологічними, гідрометеорологічними і біологічними) або викликаними процесами життєдіяльності людини (погіршення стану навколишнього середовища і техногенні небезпеки)».[70]

Для того, аби захистити себе від ризиків та небезпек, суспільство розробило певний ряд дій, який із розвитком державності перетворився на соціальний захист населення. В широкому сенсі слова - це сукупність соціально-економічних заходів, що проводяться державою і суспільством і забезпечують надання оптимальних умов життя, задоволення потреб, підтримання життєзабезпечення і діяльного існування особистості і соціальної групи, сукупність заходів, що долають наслідки ситуацій ризику та небезпеки в житті громадян. Більш того, соціальний захист населення, це також і комплекс заходів щодо забезпечення гарантованого державою мінімального рівня матеріальної підтримки соціально вразливих верств населення в період економічних перетворень і пов'язаного з цим зниження рівня життя [22]. Отже соціальний захист населення пов'язаний також і з проблемами нерівності, маргіналізації, виключеності індивідів із соціуму, до яких ми звернемося пізніше.

Людство вирішило діяти спільно і скоординовано задля досягнення безпеки, протистояння ризикам, небезпекам та загрозам, тому діяльність направлену на убезпечення життя часто пов'язують із становленням державності. Таким чином, суспільство покладає на державу відповідальність за захист від потенційних

небезпек, очікуючи, що держава буде якісно виконувати свої обов'язки, а отже, захищати від природних та соціальних негараздів.

Отже не дивно, що термін «безпека» в близькому до сучасного розумінні вперше можна зустріти у працях таких видатних філософів Нового Часу, як Дж. Локк та Т. Гоббс. Саме за доби Нового Часу було сформовано ключові постулати щодо ролі держави, та власне тоді і виникають перші держави, що певною мірою нагадують сучасні. Так, згідно з працею Локка «Два трактати про правління», основний закон природи – прагнення до самозбереження, що вимагає миру та безпеки для всього людства [23]. Щоб цей закон діяв, необхідна наявність тих, хто буде контролювати його дотримання. Гоббс наділяв подібним контролем «суспільний договір», в наслідок якого виникає держава, як інститут контролю.

Пізніше, вже у період розвитку класичної філософії, Гегель у своїх працях «Філософія права» і «Політичні твори» викладав філософські основи безпеки особистості і держави. Наприклад, в «Філософії права» зазначається що звичка до безпеки стала другою натурою людини. У «Політичних творах» Гегель розглядає завдання безпеки людини, держави і власності, звертаючи увагу на таке основне положення: «Безпека окремої людини гарантує безпеку цілого». Згідно з Гегелем, важливу роль в забезпеченні безпеки індивіда і суспільства також відіграє держава. Саме державі належить найголовніша роль гаранта безпеки особистості, суспільства і самої себе [13].

Сучасний підхід до вивчення безпеки – діатропічний, тобто безпека є результатом діяльності різних соціальних груп, а її досягнення – пріоритетна справа самих індивідів. Таким чином, наші сучасники не покладають всю відповідальність із захисту населення на суспільство, проте вони також не спростовують ідею, що держава має грати важливу роль у процесах захисту.

У 1994 році в Докладі ПРООН про розвиток людини були викладені основні положення концепції людської безпеки. Ця концепція включає в себе шість основних категорій безпеки: економічну, продовольчу, екологічну, безпеку для здоров'я, політичну, особисту, суспільну та культурну безпеку. У реальному житті всі ці категорії тісно взаємопов'язані і доповнюють одна одну. Боротьба з

бідністю, злочинністю, захист робочих місць, доходів, безпека здоров'я, навколишнього середовища - такі найгостріші проблеми людства, які включає в себе інтегроване поняття «соціальної безпеки» [69].

Економічна безпека пов'язана із можливістю людини працевлаштуватися на оплачувану роботу та забезпечити власну фінансову незалежність та успішність без перешкод з боку держави та інших індивідів. Продовольча безпека – це захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності [63]. Екологічна безпека пов'язана із забезпеченням права людини жити у чистому та безпечному оточуючому середовищі, позбавленому небезпечних чинників екологічного характеру (висока доза радіації, викиди отруйних речовин у повітря та воду та ін.). Таким чином, кожна з категорій безпеки відповідає за певну сферу життя індивіда.

Також, для кожної із категорій безпеки характерні особливі загрози. Так, наприклад, при оцінці загроз економічній безпеці першорядне значення мають показники безробіття - один з головних індикаторів економічної безпеки людини. Політичній безпеці загрожують політичні переслідування, систематичні тортури, репресії з боку держави по відношенню до окремих осіб і груп; контроль сфери ідеології та інформації [6]. Особиста безпека полягає у захисті від злочинності, загрози життю та майну.

Зростання злочинності у сучасному світі – одна із найбільших загроз особистій безпеці людини. Так, в українських реаліях, злочинність стала невід'ємною частиною повсякденності. За даними Генеральної прокуратури у 2017 році в Україні було скоєно 523,9 тис. злочинів. За той же 2017 рік значно зросла доля незаконного використання та зберігання зброї – на 29% більше (майже 7,9 тисяч випадків), ніж у 2016 році [61]. Саме тому питання безпеки та її забезпечення як ніколи актуальні для реалій українського суспільства.

1.2. Взаємозв'язок категорій «безпека» та «контроль» в контексті соціологічного підходу до вивчення світу:

Категорія безпеки тісно пов'язана із поняттям контролю, проте перш ніж розглядати причини для цього зв'язку, необхідно докладніше розібрати поняття «контроль». Контроль – це одна з основних функцій керівних органів, що покликана забезпечити відповідну, упорядковану та оптимальну роботу системи, в тому числі – суспільство. Контроль здійснюється на основі спостереження за поведінкою керованої системи. Він покликаний забезпечити досягнення системою поставленої цілі, в контексті даного дослідження – забезпечити захист від ризиків та небезпек, тобто наблизитись до безпечного стану. Контроль необхідний скрізь, де існує система, призначена для виконання певних завдань і досягнення певних цілей.

В контексті соціологічного вивчення, розглядається соціальний контроль, як система методів та стратегій, за допомогою яких суспільство скеровує своїх індивідів. Суспільство передає через соціальні інститути та шляхом соціалізації уявлення про цінності, норми та закони, таким чином створюючи систему життєдіяльності індивідів, що забезпечує певний рівень безпеки від «злочинів».

Окремо варто звернути увагу на «злочин», адже сьогодні все частіше говорять про конструктивістську природу цього феномену. Перш за все, варто відмітити те, що «злочинність» - це складне поняття, що включає в себе декілька характеристик: реальність шкоди, «суспільну безпеку» та передбаченність законом». Тобто «злочин» лише тоді є таким, коли суспільство або держава його так визначає. Так, в деяких країнах вживання алкоголю або марихуани є злочинним, тоді як в інших – ні. Німецькі кримінологи Х. Хесс та С. Шеєрер так визначають злочинність: це не онтологічне явище, а мисленнева конструкція, що має історичний та мінливий характер. Злочинність конструюється контролюючими інститутами, які встановлюють норми та приписують вчинкам певні значення [44]. Саме тому деякі види діяльності різними групами населення можуть розглядатися як злочинні, а іншими – як цілком нормальна практика. Така різниця в інтерпретації може призводити до конфліктів в межах одного

суспільства або поміж суспільствами, оскільки культура та процеси соціалізації визначають подальше ставлення індивідів до тієї чи іншої практичної діяльності.

Тому, з огляду на той факт, що злочинність визначається кожною групою суб'єктивно, неможливо говорити про однозначне «злочиння». Злочинність – це соціальний конструкт [5], а отже природа злочину визначається законотворцем: «ex senatusconsultis et plebiscitis crimina exercentur» (джерело злочинності – рішення влади). Жодне діяння не можна визначити як «злочинне» само по собі, поза соціальним контекстом [16]. Так, убивство людини у темному провулку з метою наживи – більшістю розглядається як злочин, а вбивства ворога на війні – як подвиг. Так само і з іншими діяннями, в яких ми вбачаємо злочинний намір: секс із дітьми в більшості країн світу заборонений, але ще залишилися такі держави, де шлюби заключають із 12-річними.

Підтвердженням мінливості соціальних поглядів на злочинність також можуть слугувати думки П. Сорокіна. Так автор, свого часу, писав про суспільні норми: уявлення людей про пристойне та непристойне не є постійним, індивіди відкидають одні умовності і виробляють інші. Стосунки, оцінки, норми та уявлення – мобільні, вони можуть змінюватися і постійно змінюються. Внаслідок чого змінюється соціальна система – її основні інститути, форми політичної влади і т. д. [33].

Саме через такі неоднозначні трактовки одних і тих самих діянь, суспільство має керуватися певними нормами, аби не стати суспільством «всіх проти всіх», про яке колись писав Гоббс.

Це приводить до думки, що контроль виконує підтримуючу функцію, а саме забезпечує збереження уявлень про «злочинність», характерну для даного суспільства. Таким чином, суспільство та держава вдаються до «боротьби» зі злочинністю, намагаються зменшити рівень злочинності і т. д. Суспільство характеризується саморегуляцією через задіяння різних форм контролю. Тим не менш, сьогодні, все частіше йде мова про суттєве послаблення можливостей держав у забезпеченні соціального контролю через так звану «кризу покарань».

Скепсис по відношенню до покарань проявляє не один сучасний соціолог: серед їх числа звучать імена І. Валлерстайна та Н. Лумана.

Сутність «кризи покарань» полягає в тому, що сучасна карна система, характерна для більшості держав світу, не є дієвою. Так, довготривале позбавлення волі, смертна кара, важкі санкції що накладаються на злочинця та потенційне виключення із суспільства призводить до зростаючого рівня рецидивів, а ніяк не до зменшення рівня злочинності.

Але, не дивлячись на «кризу покарань», зростаючий рівень злочинності змушує суспільство вдаватися до все більш різноманітних форм контролю, з метою захистити себе від потенційних загроз. Так, оскільки злочин вважається найбільш вірогідною потенційною загрозою суспільному спокою, в різні часи людство вдавалося до різних шляхів протидії: тюремне ув'язнення, смертна кара, тілесні покарання і багато іншого. Відомий кримінолог Яків Глінський визначає такі складові контролю над злочинністю:

- *Криміналізація певних видів діяльності, діянь та бездіяння, висловлень.* Тобто, перш за все, суспільство або об'єднання людей, можливо громадян однієї культури, або членів однієї общини, домовляється про те, яку діяльність або бездіяльність вважати злочинною, а отже такою, що загрожує власне суспільству. Варто розуміти, що культура на даному етапі відіграє ключову роль;
- *Встановлення системи санкцій та покарань.* Визначення законотворцями, або іншими владними органами, правителем, покарань для злочинів, що були такими визначені (наприклад, встановлення строків ув'язнення або розмірів штрафів);
- *Формування інститутів формального контролю.* Створення органів влади, що мають право визначати факт скоєння злочину, затримувати злочинців, протистояти їм, визначати покарання і т. д.;
- *Визначення порядку діяльності та діяльності інститутів контролю* (в тому числі поліції, прокуратури, судів, армії і т. д.);

- *Неформальний контроль з боку суспільства.* Соціалізація індивіда у суспільство за сприятливих умов призводить до того, що індивід розділяє цінності суспільства, погоджується з його нормами і не збирається діяти поза рамками закону. Якщо ж індивід порушує суспільні норми, він ризикує бути виключеним із суспільного життя, а отже втратити переваги колективного співжиття;
- *Превентивні дії (профілактика злочинності).* Робота формальних та неформальних інститутів контролю із залученням інструментів контролю. До цього пункту, в тому числі, можна віднести розповсюдження засобів спостереження, наприклад, відеоспостереження, прослуховування, патрулювання вулиць та інше.

Отже, система соціального контролю над злочинністю включає в себе покарання та профілактику. Як вже зазначалося вище, сучасне суспільство все більше усвідомлює «кризу» покарання – явище, яке говорить про безцільність покарань, а іноді навіть про їх шкоду [46]. Покарання не призводить до небажання злочинцем більше діяти протиправно, воно навпаки змушує його до повторних дій. Так, наприклад, якщо крадія змусити заплатити штраф – наступного разу в нього навряд будуть кошти заплатити за вкрадене.

Тюрми взагалі є своєрідною школою для злочинців [14], і рівень рецидивів по всьому світу підтверджує цю тезу. На прикладі дослідження норвезького професора Т. Матісена, який вивчав кримінальну статистику, можна говорити, що рівень рецидивів відносно стабільний у кожній країні і залежить від «важкості» покарання. Так, в США, де карна система досить жорстока (досі є смертна кара в окремих штатах), рецидиви складають майже 60% випадків, а в Норвегії, де, навпаки, покарання відносно «легке» та направлене скоріше на повнішу соціалізацію, - менше 20%. Також цікавим є той факт, що наприклад, у Росії, доля рецидивів зросла після введення більш суттєвих репресій [62]. Більш того, довготривале перебування у заключенні призводить до незворотних змін у психіці людини [29], а отже, виходячи із місць заключення, колишній злочинець

має значно менше шансів пристосуватися до життя у суспільстві, особливо з огляду на його стигматизацію.

Попередження злочинності – інший шлях досягнення «суспільства без злочинності». Це такий спосіб впливу суспільства шляхом соціального контролю, що призводить до скорочення та позбавлення від структури злочинності або до створення перешкод на шляху у злочинців, так звана профілактика потенційних злочинних діянь. Однак, даний підхід також має свої негативні наслідки. Існує вірогідність перетворення контролюючих інститутів на диктатуру, що призведе до позбавлення волі та репресії по відношенню до всіх, хто не є поборником діючого режиму. Так, можна згадати той факт, що Аушвіц свого часу також був превентивним інструментом в руках нацистської Німеччини [48].

В даному контексті цікавим видається дослідження інституту Gallup від 1995 року, проведене в США, яке показало, що на думку більшості американців, «федеральне правління стало настільки великим та могутнім, що представляє собою загрозу для прав та свобод простих громадян» [7]. На жаль, вже сьогодні, можна згадати багато прикладів, коли влада, наділена правом покарати злочинців, діє протиправно. Яскравий приклад – звинувачення Росією учасників Greenpeace у піратстві (2013 рік), за повної відсутності складу злочину (так, згідно зі статтею 227 КК Росії: піратство – це напад на морське або річне судно, з метою заволодіння чужим майном, скоєне із застосуванням насильницьких дій). Активісти організації, виражаючи протест проти видобування вуглеводів в Арктиці, лише зробили спробу залізти на нафтову платформу «Газпрому» (яка не є судном), за що і були звинувачені у піратстві.

Вартим уваги також видається порівняльне дослідження (1998-2001 років) ставлення населення до поліції або міліції в містах Чикаго, Нью-Йорк та Санкт-Петербург. Так, наприклад, в Чикаго та Нью-Йорку, жителі в два рази частіше звертаються до поліції, ніж в Санкт-Петербурзі, але міліція Санкт-Петербургу, навпаки, вдвічі частіше затримує міщан [39].

Отже, не дивлячись на неоднозначні оцінки профілактики ризиків, що приймають форму злочинності, доречно говорити про взаємозв'язок категорій безпеки та контролю в контексті намагання суспільством уникнути ризиків шляхом превентивних дій. Таким чином, суспільство вдається до контролю, як до способу попередження небезпек, що можуть виникнути у суспільстві та можуть залежати від його індивідів: злочинність, маргіналізація, нерівність, конфлікти та інші.

Засоби контролю, як от робота спеціальних служб, камери стеження, прослуховуюча апаратура, документообіг, новітні технології стеження і т. д., - це своєрідні інструменти, до яких вдається суспільство із метою убезпечити себе. Принаймні в ідеальному суспільстві все має бути саме так. Проте, в реальності виникають ризики іншого характеру: тотальний контроль позбавляє людину свободи. Докладніше ця проблема буде розглянута далі, а поки звернемося до міста, як до осередку життя модерного суспільства.

1.3. Роль сучасного міста у моделі «безпека чи контроль»:

Як вже відзначалося раніше, модерне суспільство переважно сконцентровано у містах, де доля ризиків у повсякденному житті значно вища, ніж у селах. Міста – це складні системи, з багатьма змінними, які постійно впливають на життя індивідів. Тому, перш ніж розглядати, яким саме чином у містах відображається взаємозв'язок категорій безпеки та контролю, доцільно визначити сутність сучасного міста в контексті соціологічного дослідження.

Сучасне життя концентрується у містах, що є певною мірою верхівкою людської єдності – системою з багатоманітним змінним, зі складними алгоритмами та багаторівневими «кодами». На сьогоднішній день, місто – найскладніша форма інтеграції, це пік розвитку людської консолідації, модерного суспільства та, власне, його суть. Сучасне людське існування заточене під життя у місті, саме там воно наповнене тим змістом, що є характерним для модерності. Модерне суспільство живе та існує у містах, в Зіммелевському розподілі праці; у функціях, що виконуються різними

інститутами; у Веберівському ринку та Дюркгеймівській солідарності. Таким чином, місто виявляється осередком життя модерного суспільства, а отже і місцем накопичення ризиків, загроз та небезпек.

Міста, хоч і існують вже довгий період, є передумовою модерну, і одночасно є його породженням. Модернізація світу тісно пов'язана із урбанізацією, тому місто, у сучасному його розумінні, знаменує початок модерної доби в розвитку людства. Для модерну характерними є швидкоплинні зміни та трансформації, постійний рух, динаміка та мобільність. Такі ж риси характерні і для міст, і такі риси, в свою чергу, можуть породжувати нові, різноманітні ризики, загрози та небезпеки, адже динамічність змін призводить до зростання рівня невідконтрольної діяльності з боку елементів системи. Більш того, постійні зміни – це стрес для жителів міста, який сам по собі призводить до напруги. Таким чином, міста, будучи осередком життя модерного суспільства, і, водночас, осередком виникнення ризиків та загроз, являють собою доречний об'єкт вивчення в контексті проблем, що охоплює дана магістерська робота.

Тому, перш за все, розглянемо історичний контекст соціологічного вивчення міського середовища, архітектури, простору та інфраструктури.

В межах суспільствознавчого, а пізніше, соціологічного вивчення в різні періоди побутували різні підходи до дослідження міст. Так, в домодерний період міста розглядалися такими авторами: Платон «Держава», «Тімей», Августин Блаженний «Про Град Божий», Іоанн Богослов «Одкровення», Томмазо Кампанелла «Місто Сонця», Томас Мор «Утопія», Жан-Жак Руссо та інші.

Для доби античності характерним був підхід, відповідно до якого не існувало чіткого розмежування між містом та державою, навіть так: місто виконувало функції держави. Для Платонівських міст характерними були кастовий розподіл та класифікація міст за їх територіальним розташуванням: в залежності від типу міста, визначалася його соціальна структура, система управління, економіка і т. д [30, 31]. Після Платона, вже за доби Середньовіччя, до трактування міст звертаються Августин Блаженний та Іоанн Богослов: проте

їхні напрацювання носять дуже релігійний характер, на них сильно впливає християнська віра.

У добу Відродження відбувається повернення до Платонівських уявлень. Так, у «Місті Сонця» Т. Кампанелли та в «Утопії» Т. Мора знову спостерігається класовий розподіл, відбувається посилення контролю над населенням, з'являються більш жорсткі рамки поведінки у містах, міста вже не виконують функції держави, але для них характерне жорстке самоврядування.

Так чи інакше, міське середовище було і є частиною соціальної реальності, яка розглядалася мислителями та філософами майже із моменту виникнення перших міст. Проте, описані вище міста значно відрізняються від сучасних, оскільки автори цих описів жили задовго до модерну.

Одні з перших уявлень про модерні, більш знайомі та сучасні, міста належать марксистам. Вже на початку доби модерну місто стає одним з інструментів експлуатації в поглядах Фрідріха Енгельса: «Місто, що оточує своїми кам'яними стінами, баштами і зубчастими парапетами кам'яні або цегляні будинки, стало осередком племені або союзу племен, - це показник величезного прогресу в будівельному мистецтві, але разом з тим і ознака збільшення небезпеки і потреби в захисті. Багатство швидко зростало, але як багатство окремих осіб; в ткацтві, в обробці металів і в інших ремеслах, все більше і більше відокремлювалися один від одного, дедалі збільшувалася різноманітність і удосконалювалася майстерність виробництва; землеробство давало тепер поряд з зерном, стручковими рослинами і фруктами також рослинну олію і вино. Настільки різноманітна діяльність не могла вже виконуватися однією особою; стався другий великий поділ праці: ремесло відокремилось від землеробства. Безперервне зростання виробництва, а разом з ним і продуктивності праці, підвищував цінність робочої сили людини, рабство ... стає тепер істотною складовою частиною суспільної системи; раби перестають бути простими підручними, їх десятками женуть тепер працювати на поля і в майстерні» [36]. Послідовники Енгельса йшли навіть далі і створювали проекти майбутнього

світу без міст, із альтернативними способами розміщення домівок та формами зв'язку.

Окремої уваги містам свого часу надавали: Еміль Дюркгейм, Фердинанд Тьоніс, Георг Зіммель та ін. Історичний підхід до зображення міста застосовував Ньюма-Дені Фюстель Де Куланж, який у своїй праці «*La Cité antique*» 1864 року розглядав як міста Стародавньої Греції та Риму перетворилися у Всесвітню державу. Фюстель Де Куланж був вчителем Еміля Дюркгейма, класика соціологічної думки, який також мав певні уявлення про міста, які описував у своїй праці «Про розподіл суспільної праці». Проте Дюркгейм розглядав місто лише як бекграунд основних подій, а саме настання модерну та виникнення солідарності.

Вперше місто всесторонньо розглядається як об'єкт соціологічного дослідження Максом Вебером в однойменній праці «Місто». Саме цю працю можна вважати початком соціологічного підходу до вивчення модерного міста. Вебер досліджує історичні дані про Середньовічні міста і шляхом синтезу та аналізу розробляє певну класифікацію міст, транслюючи отримані дані на сучасні йому міста. Дана методологія не є унікальною, вона також не була застосована вперше саме до міста, як об'єкта аналізу соціологічної реальності. У праці «Місто» Макс Вебер не тільки пояснює сутність поняття «місто», а й класифікує міста за типами, аналізує відмінності, оцінює вплив обставин, що призводять до формування того чи іншого типу, тим самим стаючи першим соціологом, що виводить місто на «роль» об'єкта соціологічного дослідження.

Вже в ХХ сторіччі міста досліджувала Чиказька школа соціології: Роберт Парк «Міське співтовариство як просторова конфігурація і моральний порядок», Луїс Вірт «Урбанізм як образ життя», Уільям Уорнер «Живі та Мертві», Ернст Берджес та Толкотт Парсонс. Одноосібно стоять праці П'єра Бурдьє «Соціологія соціального простору» та «Практичний смисл». Загалом, міста, так чи інакше, посідали окреме місце у соціологічному полі досліджень, про що говорять прізвища вчених, що досліджували проблематику міст: Гарольд Гарфінкель,

Кеннет Ліберман, Ірвінг Гофман, Анрі Лефевр, Бруно Латур, Джон Ло, Віктор Вахштайн, Леонід Коган, Ольга Трущенко.

Отже, в контексті даної роботи далі буде розглядатися модерне місто-мегаполіс – велике місто, з обсягом населення понад 1 млн жителів, яке характеризується високою динамічністю, технологічністю систем, різноманіттям груп та представників, що мешкають або діють у його межах. Воно визначається не лише фізичним простором, але і соціальним простором, які впливають на індивідів, що живуть та діють у місті.

Модерні міста мають між собою дещо спільне – всі вони гетерогенні, наповнені різним змістом, характеризуються різними ознаками та вражають власним різноманіттям. Сучасні міста, це не лише будівлі, вулиці та паркові зони, це не тільки ринок і торгіві відносини, це ще і його жителі, туристи, уряд, архітектура та взаємозв'язки між ними. Вони наповнені не лише фізичними об'єктами чи символічними смислами, вони також наповнені ризиками та загрозами, а також бажанням міщан забезпечити власне життя.

Одним із таких ризиків є злочинність, про яку йшла мова вище. Проте зараз важливо відповісти на питання про джерела злочинності і тут доречно звернутися до праць Н. Лумана, З. Баумана та Я. Глінського. Так, можна говорити, що однією із причин проявів злочинності у суспільстві є нерівність. Нерівність призводить до появи такого явища, як «включеність/виключеність» із суспільства. Видатний соціолог Н. Луман так пояснює проблему «виключеності»: «...деякі люди будуть особистостями, а інші – лише індивідами, деякі будуть включені у функціональні системи, а інші виключені із них, залишаючись істотами, які намагаються дожити до завтрашнього дня... Турбота та зневажливість опиняться по різні боки кордону, а тісний зв'язок виключення та вільний зв'язок включення розмежують рок та вдачу...» [24]. З. Бауман, в свою чергу, підходить до проблеми «виключеності» так, що вбачає у «виключених» індивідах свого роду «людські відходи», що не потрібні суспільству і складаються переважно із тривало безробітних, мігрантів, маргіналів і т. д [38].

Отже проблема виключеності індивіда із суспільства сьогодні має глобальний характер і, в той же час, вона тісно корелює із особливостями міського середовища. Сучасна марксистська соціологія простору окремо розглядає міста в історичній ретроспективі, з точки зору просторового різноманіття. Вона розглядає теоретичні основи сегрегації та нерівності у містах, глобалізацію та локалізацію, спільне та відмінне у віртуальному та реальному просторах, а також віртуальну економіку. В рамках цього підходу виділяються різні типи міст та їх відмінності: наприклад, Сіті, європейське місто, соціалістичне місто, гетто і т. д. [12]. Проблеми нерівності все частіше піднімаються в контексті сучасної соціології міста. Так, ми можемо спостерігати на практиці сегрегацію міст, локалізацію бідних та багатих кварталів, явище джентрифікації та інше. Навіть в межах однієї будівлі з'являється певна форма нерівності: ті, хто живуть на верхніх поверхах більш частіше більш успішні. Жити «нагорі» престижно, там розміщуються пентхауси та кабінети директорів.

Сьогодні на цю тему навіть знімають фільми та серіали. Так, фільм Бена Вітлі «Висотка», знятий за однойменним романом Джеймса Балларда змальовує утопічний світ однієї висотки, в якій є все необхідне для життя і в її мешканців не виникає потреби покидати її взагалі. Там вибудовується певна ієрархія мешканців відповідно до поверхів, на яких вони живуть. Інший приклад – комедійний серіал «Нижній поверх», де мова йдеться про успішних і не дуже працівників бізнес-центру, і їх статус безпосередньо впливає на те, на якому поверсі вони працюватимуть.

Міста стають осередком зосередження маргіналів, що на певному етапі випали із суспільного устрою та опинилися на периферії життя. Ті, кому не вдалося досягти хоча б певних висот ризикують опинитися на узбіччі життя та втратити свій зв'язок із суспільством, оскільки модерні міста – динамічні, швидкозмінні та потребують від їх мешканців певних навичок пристосування. «В світі сьогодні існують маси знедолених людей, що не можуть повернутися до сіл і не можуть знайти нормальну роботу у містах» - ці слова належать Георгію Дерлуг'яну, який змальовує сучасні реалії макросвіту [17].

Сьогодні, модерні міста перестають бути виключно фізичними, проте вони ще не втрачають своєї просторової прив'язки. На думку деяких сучасників соціологічної думки міста можуть ставати активними учасниками соціальних процесів, можуть відчутно впливати на людей, що в них живуть та на туристів, що їх відвідують. В контексті активного розвитку інформаційного простору міста перестають бути осередком торгівлі, тому змінюється їхня основна функція. Зараз активно ведеться мова про гетерогенність міст та гетеротопію, як рису, набуту сучасними містами. Наразі модерні міста знаходяться стані трансформації – вони відповідають на потреби людства та на виклики сучасності. Тим не менш, не зважаючи на всі ті зміни, що відбуваються в містах, нерівність так чи інакше присутня на всіх етапах розвитку міста.

Як відмічалось вище, розвиток суспільства зумовлений жагою людства убезпечити себе, забезпечити власне існування найголовнішим – їжею, укриттям та предметами самозахисту, спочатку від тварин, потім від інших людей. Саме бажання досягти безпеки – головний рушій прогресу, воно призводить до появи нових винаходів, воно ж призвело до виникнення перших міст, оточених високою стіною та глибокими ровами. Модерне суспільство стикається із ризиками, що напряду пов'язані із іншою категорією – небезпекою [25]. Постійна зміна суспільного устрою, що відбувається в наслідок наукового прогресу, призводить до збільшення числа ризиків у житті як кожної людини окремо, так і для життєздатності людства загалом.

Для пізньомодерного суспільства характерне ототожнення із «суспільством ризика» Ульріха Бека, відповідно до якого сучасність детермінується майбутнім – неіснуючим, конструйованим та вигаданим. Майбутнє породжує ризики таким чином, що процес виробництва соціальних благ, як основа high modernity, призводить до виробництва загроз, небезпек та ризиків [4].

Класики соціологічної думки мають різні візії стосовно модерного міста. Так, Георг Зіммель, про якого вже не одноразово згадувалось вище, розглядає місто, як простір життєвих шансів. Анонімність великого міста призводить до необхідності розширювати власний життєвий простір, виходити за межі родини

та церкви, шукати місце у нових соціальних групах [18]. На думку автора, така ситуація позитивно впливає на людину, шляхом збільшення її особистої свободи.

Проте виникає питання: чи доцільно розглядати місто, як простір свободи? Інший відомий американський соціолог Льюїс Мамфорд є автором теорії «мінімуму життя», відповідно до якої міста призводять до того, що людина обмежує свої потреби, зводить їх до мінімальних: найменший життєвий простір, зменшення території, на якій людина почувається вільно та комфортно, менше вільного часу, зменшення різноманіття у їжі, одязі, інтересах: «Можливо, саме тут знаходиться ключ до найважливішого досягнення людства нової міської культури - воно розробило мінімум життя. [...] Мінімум школи, мінімум відпочинку, мінімум чистоти, мінімум укриття. Похмура пелена вкрила міські поліпшення цього періоду, найвищий предмет гордості був продовженням цих мінімальних умов і цих негативних придбань» [32].

Модерне місто – це місто скляних хмарочосів, в оточенні яких людина відчуває себе незначною. Архітектура міста з її чотиривимірною «матеріальністю» сприяє тому, що з'являються нові дії і зразки поведінки, вона соціально «ефективна»: тобто впливає на людину протягом довгого часу, викликає певні зразки поведінки, манеру дивитися і тримати корпус і, в кінцевому підсумку, особливі типи (взаємодії) [12]. Таким чином міста впливають на суспільство, вони є не просто декораціями, на фоні яких твориться історія, а повноправними Латурівськими «актантами».

Сучасне суспільство живе у страху перед «катастрофою». Катастрофічність буття – це нова філософія та новий спосіб мислення модерного суспільства, для якого притаманний постійний страх перед неминучою смертністю всього живого. Цей страх безпосередньо пов'язаний із збільшенням ризиків та акцентуалізацією уваги на них.

У погоні за безпекою та через страх перед «катастрофою» людство перетворило міста у наглядців, які постійно стежать і контролюють все, що відбувається на вулицях. На сьогоднішній день, на вулицях Лондона встановлено 4, 2 млн. камер спостереження; відбувається розробка програм, які б

прослуховували мобільні телефони із метою відслідковувати «звук» вистрілу із вогнепальної зброї. Модерне місто, покликане захистити суспільство від загроз, саме породжує все нові і нові ризики.

Висновки до Розділу 1:

В даному розділі були розглянуті концепції «безпека» та «контроль» в контексті соціологічного вивчення на тлі міського середовища. Так, відтепер і надалі у даній роботі під «безпекою» розуміється суб'єктивне відчуття індивіда, групи або суспільства, стосовно наявності/відсутності та контрольованості ризиків та загроз, що можуть негативно вплинути на якість життя та власне життєздатність досліджуваної групи. Концепція «безпеки» тісно пов'язана із діяльністю індивіда, групи або суспільства, направленою на забезпечення життя: попередження та профілактику ризиків, загроз, небезпек.

В контексті модерної реальності, доцільно розглядати дані категорії на тлі сучасного міста, як осередка життя великих груп людей, адже місто сьогодні є основним середовищем життя модерного суспільства. Міста, що колись виникли із метою забезпечити життя людей, тепер самі створюють нові ризики, такі, як наприклад, злочинність, аварії і т. д. Міста зосереджують в собі різні групи населення, які займають різні соціальні позиції, що призводить до виникнення конфліктів. Таким чином, міста стають середовищем небезпек та ризиків і суспільство задля попередження «катастроф» застосовує інструменти контролю. Виходячи з чого, перед сучасною соціологією постає нове питання: до яких наслідків може призвести жага контролювати ризики, а отже і окремі групи суспільства, як потенційну загрозу?

РОЗДІЛ 2: КАТЕГОРІЇ «БЕЗПЕКИ» ТА «КОНТРОЛЮ» В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО МІСТА-МЕГАПОЛІСА: АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ

Даний розділ присвячено сучасним тенденціям у дослідженні міст-мегаполісів, як переважних осередків життя модерного суспільства в контексті вивчення проблем «безпеки» та «контролю». Перший підрозділ присвячено сучасним та актуальним дослідженням впливу міста на якість життя та відчуття безпеки. Другий підрозділ присвячено основним ризикам та загрозам, характерним для модерного міста, в першу чергу, проблемам нерівності у сучасному місті, що призводять до конфліктів, які впливають на якість життя та життєздатність суспільства. У третьому підрозділі будуть розглянуті сучасні інструменти контролю, які застосовуються сьогодні у містах задля забезпечення життя, а також деякі наслідки застосування таких інструментів.

2.1. Вплив сучасного міста, як середовища існування модерного суспільства, на якість життя та відчуття безпеки:

Ще у ХХ сторіччі популярності набувають теорії, відповідно до яких соціалізація особистості пов'язується із оточуючим середовищем. Ближче до сьогодення розвиваються соціологічні напрямки, які принаймні частково пояснюють особливості розвитку індивідів оточенням – а саме, міським середовищем, архітектурою, інфраструктурою і т. д. Серед тих, хто досліджував вплив міського простору та архітектури на особливості та якість життя, доцільно згадати Роберта Парка та Ернста Берджеса, Гарольда Гарфінкеля, Ірвіна Гофмана, П'єра Бурдьє, Жана Бодрійяра, Умберто Еко, Питирима Сорокіна та інших.

У 1925 році дослідники Чиказької школи Парк і Берджес в роботі «Місто» розглядали місто як лабораторію з вивчення соціальних взаємодій. Вони досліджували девіантну поведінку в умовах зростання міст. Також, представники Чиказької школи першими почали створювати «карти» міста, де відмічали ареали злочинності, та аналізували наявність там культурних

осередків, їх кількість і взаємозв'язок між рівнем злочинності та доступом до культурних та розважальних місць. Ернст Берджес розробив концепцію концентричних кіл міста, яка з'явилася в результаті проведеного соціального картографування Чикаго і умовного поділу його на 75 несхожих, якісно різних «природних районів», і більше 300 сусідських громад, які і визначили «просторовий тип Чикаго». Всі 75 районів, на які був розділений Чикаго, показували все розмаїття типів поселень, - промислова зона, райони іммігрантів, ділові райони, готельні та фешенебельні; кожен з них представляв собою «суспільство в мініатюрі», зі своїми історією, традиціями і проблемами.

Представники Чиказької школи, в першу чергу, Роберт Парк та Ернст Берджес, зробили об'єктом свого дослідження місто Чикаго, яке досить поетично назвали «плавильним котлом», в якому змішалися різні національності, класи та прошарки [28].

Вільям Уорнер, американський антрополог із Чикаго, застосував до невеликого містечка в Америці методи антропологічних досліджень, в ході чого отримав результати, що змінили не лише уявлення про соціологію загалом, але і підхід до соціології міста зокрема. Так, дослідивши Н'юберіпорт, він підтвердив теорію екологічного простору та сегрегації міста, де проживають різні суспільні об'єднання – общини.

Гарольд Гарфінкель, представник етнометодологічного напрямку в соціології, обрав об'єктом свого дослідження повсякденну реальність. Тепер, для етнометодологів місто складається не з спільнот і не з соціальних відносин на тлі фізичного, реального міського простору, а з практик – нерефлексивних, рутинних дій людей на кшталт переходу дороги або обміну привітаннями з охоронцем на вході. Ці дії не приховані - вони завжди на виду. Для дослідника повсякденності місто не знаходиться в просторі - воно в ньому відбувається, а точніше в кожному моменті повсякденної дії, характерному для міста.

Американський соціолог Ірвінг Гофман, представник другого покоління Чиказької школи, послідовник напрямку символічного інтеракціонізму, увів у соціологічний апарат поняття фреймів. «Фрейм» означає смислову рамку, яка

використовується людиною для розуміння чого-небудь, в межах якої люди осмислюють себе в світі. Фрейми створюють цілу систему, де одні фрейми знаходяться в інших, або розвиваються паралельно – фреймворк. Таким чином, місто може розглядатися як окремий фрейм, або як вмістилище багатьох менших фреймів, або навпаки як частина більшого фрейворку.

На противагу підходу Чиказької школи, для якої характерним було виділення певних ареалів проживання різних общин, в певній мірі класовий розподіл, про який писав ще Платон, П'єр Бурдьє пропонує якісно новий підхід до дослідження міст. Так, на прикладі Парижу, він розглядає «наповненість» с міст через призму таких аспектів, як соціальні агенти, соціальні відносини, ресурси, соціальні практики та фізичний простір. Так, згідно з підходом Бурдьє, місто стає «фізичною» ареною, на якій відбувається боротьба між агентами за право володіти ресурсами [8]. Згідно з авторською концепцією, соціальна дійсність – це своєрідний соціальний простір. Автор також відзначає, що фізичний простір тісно пов'язаний із соціальним, а саме відображає його, виражає соціальний простір у зовнішньому світі. Він також відзначає, що агенти, які діють у цьому просторі, не можуть діяти незалежно від простору: він впливає на них, формує соціальні відносини і таким чином транслює інформацію.

Автор також розробляє теорію полів, у яких існують та діють люди. Ці поля впливають на особистість і вони можуть визначати індивідуальні особливості кожного. Так, габітус людини формується не лише на основі досвіду та знань, він також відображає середовище, у якому формувалась особистість. Французький соціолог також пише про різні вулиці Парижу та про контексти, які вони створюють і про людей, які там мешкають або працюють [9].

Цей підхід слугує чудовим поясненням такого явища, як джентрифікація, яка характеризується тим, що культурний та «інтелігентний» (від слова «інтелігенція») прошарок суспільства, через недостатність і нестабільність доходів витісняється бюрократами та багатіями на певну периферію в місті, вході чого там утворюється середовище так званого «бомонду». Після того, як засвоєна територія стає осередком «бомонду», вона знову привертає увагу

бюрократів та багатіїв, які тепер активно скуповують там житлові площі – внаслідок чого ціни на житло там зростають і діячі культури та творча інтелігенція знову не можуть собі дозволити там жити, знаходять собі нове місце і цикл виходить на новий виток [59]. Так сталося із Монмантром в Парижі і щось схоже відбувалося із Подолом у Києві, який в момент свого виникнення був досить бідним кварталом, в якому з часом стали селитися видатні митці (наприклад, М. Булгаков) і тепер це досить дорогий район Києва, особливо частина «Воздвиженки». Джентрифікація в Києві також торкнулася Оболоні.

Умберто Еко говорить про комунікативні можливості та коди, які приховуються в архітектурних формах, він відзначає, що «архітектура позначає ту чи іншу ідеологію проживання, і, отже, переконуючи в чомусь, вона тим самим відкривається читачеві, розширюючи свої інформаційні можливості [35].

Сучасні німецькі соціологи із університету Дрездена Й. Фішер та Х. Делітц говорять про архітектуру, як про формат відображення суспільства: вона зображує особливості окремих поколінь, соціальних класів, умов життя та систем функціонування [42].

Виходячи із написано вище, можна зробити висновки, що сучасна соціологічна спільнота визнає вплив архітектури, міського простору та інфраструктури на формування особистості. Більш того, місто доцільно розглядати не лише як декорації або «музей», як його розуміє Бодрійяр, але як і передумову та одну з причин маргіналізації окремих категорій населення. Так, одноманітність, бідність та сірість деяких кварталів (так званих «гетто»), призводить до того, що жителі цих районів стають апатичними та замкненими на власних проблемах, вони не бачать виходу із скрутного стану.

Більш того, окрім зовнішньої захаращеності, важливим стримуючим фактором розвитку для мешканців таких кварталів є відсутність розвинутої інфраструктури. Так, ще представники Чиказької школи соціології досліджували вплив наявності кінотеатрів та зон відпочинку і рекреації на рівень злочинності у місцевості. Відповідно до їх спостережень, в районах, де мешканці не мали можливості культурно відпочити та розважитись, зростає рівень злочинності.

Модерні міста змінюються, стають гетерогенними та різноманітними, вони включають в себе все більше окремих елементів, що потребують пояснення з боку вченого. Міста перестають бути просто фоном, на якому розігрується історія, міста стають фактором впливу на події, вони набувають певних антропоморфних характеристик.

Сучасний підхід до соціологічного вивчення міста пов'язаний з декількома іменами. Перш за все, варто згадати видатного французького соціолога Бруно Латура, якому ми завдячуємо виникненню терміна «актант» та власне створенню акторно-мережевої теорії, разом з іншими відомими соціологами Джоном Ло та Мішелем Каллоном.

Згідно з основними положеннями акторно-мережевої теорії об'єкти мають розглядатися як діючі одиниці соціальних відносин, тобто цей підхід описує взаємозв'язки між людьми, не-людьми і поняттями. Таким чином, місто може виступати тепер не лише як об'єкт соціологічного дослідження, але і як актант, тобто потенційний діяч, що пов'язаний з іншими актантами певною мережею.

«Що значить мислити місто як технічний об'єкт? Як винахід ліфта або інтернету змінює міський простір? Які «соціотехнічні ансамблі» формують ядро стійких відносин міста? Почавши з гранично прикладних питань, дослідники, озброєні оптикою акторно-мережевої теорії Бруно Латура і соціальної топології Джона Ло, перейшли до фундаментальних тем - до перевизначення самої ідеї «соціальної тканини» міста, переосмислення міського простору як топологічно множинного» - Віктор Вахштайн, російський соціолог, що активно розвиває соціологію міста звертається саме до акторно-мережевої теорії [11].

На думку сучасних дослідників, міста стають все більш різноманітними та багатогранними, вони перестають бути простором товарних відносин із осередком у формі ринку, вони набувають нових форм, відповідаючи на виклики суспільства. Тепер, коли торгівля може відбуватися в онлайн просторі, а для того, щоб щось придбати немає необхідності навіть виходити з дому, міста набувають нових сенсів, які потребують вивчення. Так, вже понад пів сторіччя тому, Мішель Фуко ввів такий термін у соціологічний вжиток як гетеротопія, у

своїй лекції «Про інші простори» 1967 року. Фуко ділить простір на дві категорії: утопії - «місця без реального місця», «у вищій мірі нереальні місця», і гетеротопії – це «реальні, дійсні, що відносяться до інституційної сфери суспільства, місця» [34]. Один із принципів гетеротопії говорить про те, що в одному просторі поєднані декілька непоєднаних місць. Гетеротопії Фуко характеризуються універсальністю, здатністю поєднувати декілька місць в одно місці, багатофункціональністю, зв'язком з різними періодами часу, особливою роллю по відношенню до простору та системою закритості/відкритості.

На відміну від утопій, аналіз гетеротопій (реально існуючих «інших просторів») виконує не тільки дослідницьку, але і соціально-критичну функцію: він робить видимим маргінальну - приховану (іншу) сторону соціальної дійсності [2]. Сучасне місто куди краще підходить на роль описаної Фуко гетеротопії, ніж ботанічний сад або перський килим. Тому що міста ХХІ століття, що дуже активно розрослися, точніше ілюструють центральну для Фуко інтуїцію близькості іншого, неконсистентності цілого і збігання несумісного [10].

Модерне місто – це реально існуючий, об'єктивний факт (актант або «фізичний простір» чи фрейм у відповідних підходах). Сучасне модерне місто є невід'ємною частиною людської реальності, яке може активно впливати на соціалізацію індивідів та грати важливу роль у питаннях безпеки життя та виживання суспільства. Так, наприклад гетто, про яке йшла мова раніше, характеризується явищем «геттоізації», яка, в свою чергу, має стримуючий характер: тобто одного разу потрапивши в гетто, звідти дуже складно вибратися. Це пов'язано із трансформацією життєвих орієнтирів та моделей поведінки, стигматизацією, та спадковістю асоціальності. Діти, що народжуються в гетто, мають набагато менше шансів покинути це середовище, адже вони соціалізуються у суспільстві маргіналів.

Таким чином, сьогодні доцільно говорити про важливу роль міст у якості життя та життєздатності соціуму. Міста можуть породжувати ризики та конфлікти, загрожувати своїм мешканцям, здійснювати контролюючі функції, або навпаки, сприяти розвитку і прогресу.

2.2. Виклики модерного міста-мегаполіса: ризики та небезпеки:

Модерні міста перетворюються на осередок ризиків та загроз. Це пов'язано із різноманіттям форм життя, моделями поведінки, різними групами та стратами, а також із швидкоплинністю змін, характерною для міського середовища. Міста постійно змінюються, як часто говорять мешканці мегаполісів: «місто ніколи не спить».

Оскільки міста виступають осередком життя великої кількості різних груп населення, вони призводять до утворення нерівності у суспільстві. Як вже відзначалося вище, інфраструктурні характеристики міст не лише відображають історію суспільства, що там проживає, але і визначають особливості його існування. У кожному місті, незалежно від його розмірів, є бідні та багаті квартали, є бізнес-центри та спальні райони, квартали із представниками різних культур. Так, кожен житель Києва асоціює Троєщину та Борщагівку із злочинністю, а Печерськ – із найдорожчими квартирами. Подібні деколи стереотипні уявлення все одно формують символічну карту міста, яка впливає на мешканців цих районів.

Нерівність – це хвороба сучасного світу, яка розноситься із неймовірною швидкістю завдяки глобалізаційним процесам. Сучасні міста сегреговані на різні території із бідним та багатим населенням. Сучасні дослідники міст Д. Рекс, Р. Мур та Р. Пал розглядають міста як локальні системи розподілу обмежених ресурсів [27]. Престижне та більш коштовне помешкання виступає ресурсом, який визначає шанси різних груп населення (тих, хто може собі дозволити цей ресурс, та всіх інших) на краще життя. Автори виділяють два критерії, необхідні для оволодіння престижним житлом: розмір та стабільність прибутку [47]. Таким чином, соціальна нерівність проявляється у містах.

Інша глобальна проблема, із якою стикаються жителі сучасних міст-мегаполісів – зростаюча частка населення, що складають мігранти та біженці. Біженці та мігранти із малорозвинутих країн периферії сьогодні «осідають» у великих містах, де створюють власні общини. Ці люди наче створюють власне суспільство із своїми нормами та законами у межах більшого суспільства.

Так, наприклад, із початком міграційної кризи в ЄС у 2015 році, Швеція, яка спочатку керувалася політикою «відкритого серця» сьогодні розділилася на два табори: тих, хто підтримує відкриту політику країни, та тих, хто вважає, що Швеція не може приймати стільки біженців. У найбільш активний період до Швеції за місяць прибувало близько 40 тисяч мігрантів (населення Швеції складає близько 10 млн.). Таким чином, Швеція розмістила в себе значно більше біженців на душу населення, ніж будь-яка інша країна Європи [55]. DW повідомляє, що в Швеції уже декілька років багато мігрантів осідають на окраїнах великих міст. В деяких місцях їх частка сягає 80% від загальної чисельності населення. Біженці – в той чи іншій мірі, живуть в ізоляції від суспільства. Це, в першу чергу, стосується районів, які тепер вважаються проблемними.

Нерівність, міграція, зосередження біженців на одній території призводить до створення ризиків у вигляді наростаючої конфліктності. Конфлікти на тлі фінансової скрути, релігійні та культурні сутички, політичні протиріччя, нетерпимість та ін. – все це прояви зростаючої напруги, що концентрується у містах. Подібні конфлікти призводять до протестів, мітингів, збройних заворушень та навіть локальних війн, що відбуваються на тлі динамічних міст. Так, у Києві майже щодня проходять різноманітні марші, протести, мітинги і т. д. Всі ці явища призводять до підвищення рівня загроз, через потенційну можливість із мирного русла перерости в агресивні дії. Так, лише за перші дні травня (1-5 числа), мітинги пройшли у Парижі, Єревані, Києві, Москві, Ризі, Петербурзі, та багатьох інших містах в різних куточках світу.

Британська консалтингова компанія Maplecroft у 2016 році розрахувала індекс масових заворушень (Civil Unrest Index), відповідно до якого розраховується потенційна загроза масових заворушень у країні. Цікавим є те, що 16те місце у рейтингу посідає одна з найбільш розвинутих країн світу – Франція. Французькі робітники виходять на протести частіше, ніж робітники будь-якої іншої розвинутої країни світу [73]. За даними іншого рейтингу,

розробленого каналом CNBC, до 10ки найбільш неспокійних країн потрапили Аргентина, Бразилія та Росія (2014 рік) [75].

Мітинги та протести, навіть тоді, коли вони заплановані як мирні події, часто призводять до застосування сили з боку опозиції, або влади. Нікого вже не дивують новини про кількість жертв та арештів після мітингів в Росії, або інформація про вбивство темношкірих американців поліцією. Проте не лише сутички та конфлікти є наслідком накопичення великої кількості різних груп населення на одній території. Злочинність, як один із центральних ризиків, для спокійного життя у місті, вже згадувалася вище. Але саме рівень злочинності найчастіше змушує людей намагатися убезпечити себе, за допомогою інструментів контролю.

Далі будуть наведені інші дані зі світової та української статистики, як підтвердження тези про злочинність – як одну із найбільших загроз у модерному місті. Так, наприклад, за останні роки жертвами злочинців у США став 1,1% населення, в Європі цей показник в 2-4 рази більше.

У 2016 році Україна увійшла у рейтинг найбільш небезпечних країн світу. Вона зайняла позицію між Суданом та Центральноафриканською Республікою [71]. Для порівняння, населення ЦАР складає 4,4 млн чоловік, середня тривалість життя – близько 50 років, а грамотне населення за даними на 2000 рік складало 48%. Також Україна займає 47 місце у списку країн за рівнем вбивств на 100 тис. чоловік [67]. У 2016 році столиця України стала найнебезпечнішим містом серед 450 міст у Європі через протистояння з Росією та велику кількість акцій протесту і крадіжок [56]. У 2017 році The Economist опублікував рейтинг міст планети за якістю життя: Київ опинився на 131 місці із 140. Серед основних проблем міста: безлад, економічна нестабільність та війна на Донбасі. Поруч з Києвом – Дуала (Камерун), Хараре (Зімбабве) і Карачі (Пакистан) [57]. За останні роки у Києві в 2 рази зросла кількість зґвалтувань. Нерозкриті більше половини злочинів. Крім того, в Києві частішають випадки крадіжок і пограбувань. Їх кількість зросла в 2 рази в порівнянні з 2015 роком. Нерозкритими залишаються майже всі справи -

90,4%. Відсоток розбоїв зріс до 47,3%. Розкривається, в середньому, 3 з 10 випадків.

Всього у 2017 році в Україні було зареєстровано майже 496 тис. злочинів, найбільше – крадіжок [54]. Таким чином, проблема злочинності, безпеки та питань контролю сьогодні є дуже актуальною для українських реалій.

Злочинність можна формально розділити на такі категорії: злочини проти майна (шахрайство, грабіж, крадіжка, угон та ін.), насильницькі дії (завдання тяжких та легких тілесних ушкоджень, розбійні напади, зґвалтування), правопорушення на дорозі, в тому числі ДТП, підробка документів та вбивства (умисні і неумисні). З огляду на вищенаведену статистику можна зробити висновки, що всі ці види злочинів стали частиною реальності життя в українських містах.

Проте не лише українці відчувають себе в небезпеці. За даними ESS від 2008 року, у Франції, Німеччині, Польщі, Іспанії та Португалії кожний четвертий-п'ятий респондент не відчуває себе у безпеці біля свого дому у темний період часу. Серед країн, що беруть участь в опитуванні, найменше жителів, які відчувають себе у безпеці в Болгарії, Росії та Естонії [51]. З відти ж ми дізнаємося, що майже половина французів та болгар переймаються цілісністю свого майна та свої квартири: 42% - болгар та 47% французів часто переймаються цим питанням. Жителі Великобританії, в свою чергу, дуже бояться тероризму: на питання «наскільки ймовірні атаки терористів у Вашій країні у найближчі 12 місяців?» 84% англійців відповіли позитивно; на другому місці жителі Росії (65%), на третьому – Іспанії (58%). Також близько половини населення Франції, Німеччини та Данії вважають, що терористичний акт може статися в їх країні.

Проте не лише нерівність та високій рівень злочинності – ризику, характерні для великих міст. Ще одна потенційна загроза – негативна маргіналізація: на жаль, як вже зазначалося раніше, великі міста, через свою зовнішню привабливість та економічні і соціальні можливості, приваблюють багато мігрантів не лише із інших країн, але і з менш розвинутих поселень. Проте, далеко не завжди ці мігранти можуть пристосуватися до життя у великому місті-

мегаполісі. Часто, нестача грошей або знань та навичок призводить до того, що людина опиняється викинутою на узбіччя і стає безхатченком. За оцінками експертів у 2016 році в Києві нараховувалося близько 20 тис. безхатченків [53]. Дехто починає шукати можливість заробити незаконним шляхом, звідси виникає злочинність та проституція. Інша потенційна загроза для жителя великого міста – це ризик отримати якусь форму залежності: алкогольну, наркотичну, ігрову, тощо.

Отже життя у великому місті наповнене страхами та постійним стресом. Страх людства, будь вони ірраціональні чи раціональні, впливають на його дії, і навіть на історію. Щоб перестати боятися людині потрібно мати уявлення про те, яким буде її завтрашній день. І якщо раніше ацтеки боялися, що може не зійти Сонце і тому приносили жертви богам, то сьогодні було знайдено вже багато відповідей на питання минулого. Тим не менш, нове знання призводить до нового незнання. Тобто змінних у сучасному світі стало значно більше. Звичайно, людство навчилося вирішувати такі проблеми як неврожайний рік, які раніше призводили до трагедій. Так, в Ірландії в 1845-49 роках був страшний голод і лише за чотири роки населення країни за різними даними скоротилося на 20-25%.

Проте уява людства та гонитва за пошуком відповідей стала причиною розгалуження сфер людського життя на мільйони аспектів. Для забезпечення суспільства, в якому ризики очікують на людину на кожному кроці необхідні значно більш потужні засоби. Ульріх Бек вводить у науковий обіг поняття «суспільства ризиків», це поняття використовується для опису нових сучасних пізньомодерних суспільств, у яких процеси виробництва та споживання супроводжуються небезпеками, загрозами та ризиками [3]. Ризики – це співвідношення вірогідності настання негативних наслідків, знання яких дозволяє визначити схеми, завдяки яким можна уникнути негативних наслідків.

Не дивлячись на те, що переважно культура суспільства визначає його оцінку ризиків та виникнення страхів, які можуть бути розглянуті як елементи масової культури, страхи є реальним атрибутом людського буття. І якщо вчені

борються зі страхами, відшуковуючи відповіді на все нові і нові питання, то звичайні люди більше зацікавлені в можливості контролювати власне життя, аби убезпечити себе.

Технічний прогрес, в переважній більшості розвивався як наслідок спроби людини захистити себе. Щоб захистити себе від голоду необхідно забезпечити себе гарними врожаями. Щоб зберегти здоров'я, треба мати оселю, захищену від спеки та холоду. Вежі, замки, міські стіни – все це було покликано захищати людину. Проте, як вже відзначалося вище, міста із інструменту убезпечення життя перетворилися на нову небезпеку. Міське середовище перестало бути безпечним, якщо колись і було і відтепер вимагає нових інструментів задля попередження ризиків.

Саме тому сьогодні виникає все більше інститутів контролю, а передові технології направлені на захист та превентивну діяльність.

2.3. Сучасні інструменти контролю в соціологічному контексті:

Я вже раніше відзначалося, людство розробляє все нові інструменти контролю, покликані убезпечити життя. Так, у класичному соціологічному підході до вивчення поняття контроль, виділяються два види контролю: формальний та неформальний. Суть неформального контролю полягає в явищах суспільного засудження, у вихованні, створенні певних норм поведінки і т. д. Неформальний контроль діє приблизно так: індивід виростає у певному соціумі, для якого характерні конкретні норми, соціалізується у ньому, а якщо раптом ці норми порушує – стикається із засудженням та інколи навіть виключенням із даного суспільства. Подібні механізми добре працюють у невеликих групах та у суспільствах, де виживання індивіда цілком залежить від його включеності у колективне життя.

Проте, чим більше суспільство, тим менш дієвим стає неформальний контроль, адже виживання індивіда вже не залежить від тісною групи оточуючих, в нього з'являється можливість обирати і т. д. Формальний контроль виникає у державному утворенні. Він безпосередньо пов'язаний із

законотворенням із покликаній сприяти дотриманню законів даного суспільства. Під контролем розуміються не лише репресивні дії, але і заохочення, тим не менш, у переважній більшості випадків, контроль обмежує волю індивіда. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що право на здійснення контролю та репресивних дій належить окремим групам населення (владі, органам правопорядку і т. д.). Ці групи свого часу були наділені повноваженнями з боку суспільства загалом, тому сьогодні вони мають певні переваги, а саме право на законотворення та на легітимне насилля, про яке писав М. Вебер.

Сучасні міста-мегаполіси наповнені контролюючими органами, такими як поліція, суди та прокуратура. Проте не лише інститути контролю здійснюють нагляд. Сучасне місто стає все більш технологізованим, а отже і контролюючу функцію все частіше виконує технічне обладнання. Вже сьогодні на вулицях Києва встановлено близько 8 тисяч камер спостереження, а в інтернеті можна знайти цілі сайти, присвячені онлайн спостереженню за вулицями різних міст. Вище вже зазначалося, проте дуже цікавим є той факт, що в Лондоні встановлено понад 4 млн камер відеоспостереження, для порівняння, у Чикаго їх близько 15 тисяч. За підрахунками дослідницької компанії IHS, в 2014 році у всьому світі було встановлено близько 245 млн. камер відеоспостереження [58].

Найбільша проблема такого підходу полягає в тому, що дані камери фіксують не лише злочини, але все що відбувається на вулицях, міста перетворюються на своєрідного «Великого Брата», який має очі всюди та може стежити за кожним. Звичайно, мета тотального покриття міського простору камерами спостереження – гарна, вона полягає у зменшенні кількості злочинів на вулицях міст шляхом потенційного підвищення рівня розкриття злочинів. Адже тепер у тому ж Лондоні набагато складніше заховатися. Проте, за словами головного детектива-інспектора Нового Скотленд-Ярду Міка Невілля, розкриття злочинів завдяки встановленим камерам покращилося лише на 3% [50].

Тим не менш, жителі Лондона зіштовхнулися із іншою проблемою: ці камери спостереження можуть бути зламані хакерами, а зйомки з них можуть транслюватися онлайн.

У сьогоднішньому арсеналі стеження знаходяться не лише відеокамери, але і прослуховуюча апаратура, електронна пошта, онлайн чати, соціальні мережі і т. д. Сьогодні як ніколи актуальні питання захисту особистої інформації, адже вже неодноразово траплялися випадки, коли людей притягали до відповідальності за пости у соціальних мережах. Часто, країни, в яких нестабільна внутрішня ситуація, намагаються контролювати суспільство шляхом блокування менеджерів, наприклад у 2017 році в Ірані на фоні масових протестів було заблоковано доступ до Telegram, в Азербайджані були заблоковані такі сервіси як WhatsApp, Facebook та Skype. У 2016 році в Туреччині блокували Twitter, Viber та WhatsApp блокували в Чорногорії [64]. І це ще невичерпний список, так, Україна зіштовхнулася із блокуванням багатьох російських доменів, а в Росії сьогодні відбуваються спроби заблокувати Telegram.

Скандали, пов'язані із стеженням за громадянами та із втручанням в особисте листування вже неодноразово звучали у ЗМІ. Проте, коли мова ведеться про тотальний контроль, доцільно згадати систему контролю, запроваджену в КНР. В Китаї контроль та стеження за населенням були розповсюджені ще до нашої ери: в 400 році до н.е. весь китайський народ був поділений на невеликі групи, які на постійній основі стежили один за одним та несли колективну відповідальність за злочини. Ця система добре діяла свого часу, тому сьогодні китайська влада вирішила повторити попередній досвід і відновити традиції.

На початку 2000-х один з районів Пекіну було поділено на рівні квадрати: всюди були встановлені камери стеження, і, більш того, місцева влада запрошувала до співпраці дружинників, які мали повідомляти про випадки порушення суспільного порядку. Вся інформація передавалася у єдиний інформаційний центр, де створювалася база: все населення також ділилося на групи по 200-250 чоловік. Всі у групі знову почали стежити один за одним і за три роки експерименту доля соціальних конфліктів та хвилювань зменшилася на 35%.

Проте китайська влада не зупинилася на досягнутому. У 2017-2018 роках Московський Центр Карнегі опублікував ряд статей, присвячених темі діяльності китайської влади із метою створення системи цілковитого контролю на материковій частині Китаю. Так, згідно з даними матеріалами, вже сьогодні у Китаї починається створення держави тотального контролю. Перші кроки на цьому шляху були зроблені ще в 2011 році, коли в Тибетському автономному районі були втілені у життя ідеї мережевого управління. Вся територія району була поділена на квадрати, на кожних 500 метрів були встановлені поліцейські дільниці, а камери з технологіями розпізнавання обличчя були встановлені майже на кожному кроці. В результаті такої політики за 5 років тестового режиму в Тибеті не було жодного випадку масового протесту.

Оскільки приклади Тибету та Пекіну виправдали очікування китайської влади, в іншому регіоні Китаю, в якому проживає більше 10 млн уйгур-мусульман, також були застосовані нові підходи до дотримання правопорядку. Знову ж таки регіон було поділено на квадрати, кількість поліцейських дільниць сильно зросла, на кожні 10 тисяч осіб припадає стільки ж камер, скільки слідкують за мільйонами жителів в інших областях. За даними аналітичної компанії IHS Markit, на Китай припадає 46% світового ринку систем відеоспостереження (в країні встановлено 176 млн. камер).

Більш того, кожен житель району проходить сканування ока для того, аби неможливо було підробити документацію. Таким чином, в поліцейських базах Китаю зберігаються фотографії всіх мешканців району, які за допомогою нейромереж пов'язані із камерами спостереження, а отже, поліція Китаю може стежити за будь-яким громадянином. На кожному автомобілі є датчики геолокації, а поліцейські мають технології, за допомогою яких можуть перевірити будь-який мобільний телефон на вміст забороненого контенту. Навіть кухонні ножі в цьому регіоні продаються лише із спеціальним QR-кодом. Проте, це не всі заходи, до яких вдавалася влада країни, задля створення системи тотального контролю: в деяких регіонах сьогодні проводиться медичний огляд населення, в ході якого в пацієнтів забирається ДНК-код. «Масовий збір ДНК

інформації – це серйозне порушення прав людини. Ще гірше те, що все це відбувається обманним шляхом під виглядом безкоштовного медичного огляду» - так прокоментувала ситуацію організація Human Rights Watch, яка першою оприлюднила цю інформацію.

Надавати чи не надавати державі матеріали ДНК – особиста справа кожної людини, адже за допомогою цієї інформації за людиною можуть постійно стежити, навіть якщо буде цілком змінена зовнішність, людина ніколи не зможе зникнути з радарів, адже ДНК неможливо змінити. Більш того, маючи доступ до ДНК-інформації, держава має доступ до родичів тих, хто цю інформацію надав [20].

Проте влада Китаю не зупиняється на досягнутому і сьогодні, починаючи з 2014 року, в країні діє система соціального кредиту. Відповідно до планової програми на 2020 рік, кожна компанія та кожен житель материкового Китаю буде відслідковуватись цією системою в режимі реального часу. Рейтинг індивіда буде прив'язаний до внутрішнього паспорта, і в залежності від рейтингу людина буде отримувати бонуси або санкції. Ті, в кого буде високий рейтинг матимуть соціальні та економічні льюоти, а ті, в кого низький – навпаки отримають ряд обмежень (наприклад вони не зможуть придбати квитки на літак або швидкісний поїзд). Вся інформація буде розміщена у вільному доступі онлайн [19].

Отже, у 21 сторіччі ми стикаємося із ситуацією, коли роман Оруела «1984» може перетворитися на дійсність. Сьогодні, коли людство як ніколи намагається уникнути «катастрофи», воно своїми діями може створити реальну катастрофу – відсутність свободи слова та вибору, тотальний контроль з боку тоталітарної влади, переслідування за невідповідність певним стандартним вимогам. Жага убезпечити себе від злочинів, конфліктів та ірраціональних страхів стає реальною загрозою свободі, а місто стає ще одним інструментом контролю.

Висновки до розділу 2:

У даному розділі було розглянуто вплив сучасного міста, як середовища існування модерного суспільства, на якість життя та відчуття безпеки. Так, в контексті сучасного соціологічного вивчення, міста розглядаються не лише як декорації суспільних подій та змін, вони також можуть виступати активними учасниками взаємодії, впливати на індивідів та визначати їхню поведінку, особисті якості, потенціал. Саме модерні міста виступають осередком скупчення представників різних класів, ідеологій, поглядів в рамках одного тісного простору. Міське середовище може призводити до маргіналізації певних груп суспільства, в ньому формується андерклас та гостріше ніж будь де відчуваються економічна прірва, що розділяє бідних та багатих. Міста, також слугують середовищем ризиків, з якими стикається людство у 21 сторіччі: злочинність, маргіналізація, конфлікти та стрес – постійні супутники життя у великому місті-мегаполісі. Суспільство з острахом дивиться на останні події – постійні війни, збройні конфлікти, економічні та політичні кризи, диктатура у могутніх державах, що мають доступ до ядерної зброї, - всі ці фактори викликають постійний стрес, та змушують людей жити у страху перед невідомим.

Саме тому, людство, аби убезпечити себе, перетворює міста у наглядачів – своєрідні інструменти контролю, наповнені контролюючими органами, камерами стеження, прослуховуючою апаратурою і т. д. Найчастіше такі зміни стосуються саме міст-мегаполісів, через те, що їх масштаби, першочергово, виступають джерелом виникнення нових загроз та ризиків. Більш того, застосування інструментів контролю найбільше економічно виправдано саме у великих містах, де жителі не знають один одного і інші методи, особливо неформальний контроль, не спрацьовують.

Сучасні міста переповнені високотехнологічними винаходами, роль яких у стеженні за індивідами у суспільстві: технології розпізнавання обличчя, телефонні додатки, які можуть «підслуховувати» власника у будь-який час, сайти знайомств, що дозволяють стежити за людьми, та багато іншого. І, не дивлячись на гарні наміри розробників, не завжди ці технології дійсно

захищають. Сьогодні вже відомі випадки, коли сайти знайомств використовувалися для переслідування та цькування представників ЛГБТ. Саме тому, далеко не завжди, превентивні дії, що дозволяють здійснювати функції контролю по відношенню до суспільства, мають позитивні наслідки: так, інколи коштовні технології не виконують свої функції, а у деяких випадках перетворюються на інструмент тотального контролю та диктатури.

РОЗДІЛ 3: ДОСЛІДЖЕННЯ СТАВЛЕННЯ МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ДО КАТЕГОРІЙ «БЕЗПЕКА» ТА «КОНТРОЛЬ»

В даному розділі буде досліджено ставлення міського населення, користувачів мережі інтернет, до ролі безпеки у визначенні якості життя, відчуття безпеки у містах, ставлення до відеоспостереження та оцінено усвідомлення зв'язку категорій «безпека» та «контроль», а також порівняно отримані дані із результатами подібного дослідження у Росії. В першому підрозділі цього розділу буде наведено програму соціологічного дослідження із обґрунтуванням проблеми, мета, завдань, вибірки, гіпотез, і т. д. Другий підрозділ присвячено висвітленню результатів дослідження, отриманих в ході загальнонаціонального дослідження думок українців стосовно ролі безпеки у визначенні якості життя, відчуття безпеки у містах, ставлення до відеоспостереження та усвідомлення зв'язку категорій «безпека» та «контроль».

3.1. Програма дослідження «Що думають українці про безпеку, її роль у якості життя, засоби контролю та зв'язок контролю та безпеки»:

Проаналізувавши матеріали, викладені у попередніх розділах дисертаційної роботи, можна зробити висновки про необхідність вивчення ставлення населення України до категорій «безпека» та «контроль». Сучасні українські реалії, на жаль, вражають своєю нестабільністю та кількістю загроз, що з ними зустрічається пересічний громадянин, особливо житель великого міста-мегаполіса. Як вже зазначалося раніше, Україна займає перші місця у рейтингах негативних оцінок безпеки, вона потрапляє у топи найбільш небезпечних країн світу із найбільшою кількістю вбивств, злочинів, заворушень.

Життя у таких містах як Київ, Львів, Одеса, Дніпро та Харків пов'язане із постійним стресом: ризиком зіштовхнутися із злочинністю, потрапити в ДТП, стати учасником конфлікту, опинитися на суспільному узбіччі через

неспроможність відповідати потребам динамічності життя. Але і в інших містах життя може бути під загрозою.

Більш того, конфліктна ситуація в Україні породжує нові загрози: так, на території країни збільшилася кількість незареєстрованої зброї, політична нестабільність призводить до фінансових наслідків, девальвація гривні, інфляція і подорожчання житла, продуктів, послуг призводить до зменшення статків населення країни. Шведський економіст Андрес Аслунд попереджає, що Україна ризикує у 2018 році стати найбіднішою країною Європи [52]. Масове збідніння призводить до загострення проблем нерівності, яка в свою чергу породжує злочинність та конфлікти.

Саме тому, з огляду на зростаючий рівень злочинності, конфлікт на Сході України, неоднозначну політичну ситуації та збідніння населення, доцільно, як ніколи, вивчати ставлення українців до безпеки, відчуття небезпеки, ролі безпеки у якості життя, а також суб'єктивного зв'язку категорій безпека та небезпека.

Об'єктом даного дослідження виступатиме міське населення України (крім Криму та зони АТО) у віці 18-55 років, користувачі мережі Інтернет.

Предмет дослідження: ставлення міського населення, користувачів мережі інтернет, до ролі безпеки у визначенні якості життя, відчуття безпеки у містах, ставлення до відеоспостереження та оцінено усвідомлення зв'язку категорій «безпека» та «контроль», а також порівняння отриманих даних із результатами подібного дослідження у Росії.

Мета – дослідити ставлення українців, жителів міст, до категорії «безпека» у моделі «взаємозв'язок: контроль та безпека» в рамках дослідження ролі безпеки у містах у формуванні якості життя.

Виходячи із мети, зазначеної вище, в рамках даного дослідження було сформовано такі *завдання*:

- Дізнатися, чи вважають українці, що відчуття безпеки впливає на якість життя, тобто чи пов'язують українці якість життя із поняттям безпеки та забезпеченням безпеки з боку держави/влади/силових структур;
- Оцінити долю українців, які відчували себе в небезпеці за останній рік;

- Дізнатися, чи пов'язують жителі міст України категорію «безпека» із категорією «контроль», і який саме це зв'язок, на думку опитаних;
- Порівняти дані опитування, проведеного в Україні із результатами подібного дослідження безпеки у містах, проведеного в Росії у 2016 році (результати якого знаходяться у відкритому доступі) [66];
- Дізнатися, як соціально-демографічні характеристики впливають на відчуття безпеки.

Виходячи із завдань дослідження можна виділити наступні *гіпотези*, що будуть підтверджені або спростовані у наступній частині магістерської дисертаційної роботи:

- Переважна більшість українців вважають, що відчуття безпеки впливає на якість життя. Цей показник також можна порівняти із подібним питанням, яке задається в рамках дослідження цінностей ESS: Україна буде займати проміжну позицію між країнами, що сильно пов'язують якість життя із відчуттям безпеки та такими, які майже не пов'язують ці два явища;
- Більше половини опитаних відчували себе в небезпеці у своєму рідному місті протягом останніх 12 місяців, що може бути пов'язано із проблемами сучасних міст-мегаполісів, описаними раніше у даній роботі;
- Частка тих, хто пов'язує і не пов'язує категорії «безпеки» та «контролю» в одну систему – приблизно однакові, проте частка тих, хто вбачає зв'язок між цими категоріями все ж переважає над іншою;
- У порівнянні із даними подібного дослідження, проведеного в Росії, не буде значних відмінностей між населенням України та Росії стосовно питань безпеки у містах, та ставленні до камер відеоспостереження;
- На відчуття безпеки в першу чергу впливає такий соціально-демографічний показник, як стать, також, не менш значущу роль у ставленні до безпеки відіграє розмір населеного пункту, у якому мешкають опитані респонденти.

Вибіркова сукупність: в даному дослідженні вибірка сукупність складалася із 1000 респондентів, що репрезентативно відображають населення міст України (включно з смт, виключаючи Крим та непідконтрольні території – зону АТО), опитаних шляхом онлайн-опитування за допомогою аксес-панелі компанії Kantar TNS, в рамках щомісячного трекінгового (моніторингового) дослідження ставлення українців до ситуації в країні, політичних рішень, реформ і т. д.

За даними державної служби статистики від 2017 року, населення України на 51% складається із жінок (49% чоловіки), вікові квоти в межах 18-55 років виглядають так: молоде населення (18-29 років) – 29%, доросле населення (30-40 років) – 33%, населення старшого віку (41-55 років) – 38%.

Регіональний розподіл України за 6 регіонами: Східний регіон (31%), Західний (21%), Київ (11%), Північний регіон (13%), Центральний та Південний регіони – по 12% опитаних.

90% респондентів, опитаних у цій хвили, - українці за національністю, 7% - росіяни, 1% - євреї та 2% - інші національності.

Обґрунтування методу дослідження: оскільки метою дослідження є вивчення міського модерного населення України, доцільним було застосовувати онлайн метод опитування, через його значні переваги, а саме: швидкість, економічність, охоплення великих територій. Більш того, оскільки акцент у даному дослідженні робиться, в першу чергу, на міста-мегаполіси, даний підхід до дизайну дослідження дозволить порівняти між собою результати по великим містам-мегаполісам (на прикладі м. Києва) та іншим містам України, меншим за кількістю населення.

Онлайн дослідження сьогодні набувають все більшої популярності та дають дослідникам отримати реальну можливість у найкоротші строки та з найбільшою економією проводити кількісні опитування. Саме тому, завдяки ресурсам Kantar TNS в рамках щомісячного моніторингу настроїв міського українського населення було проведено опитування на тему ролі безпеки у визначенні якості життя, відчуття безпеки у містах, ставлення до

відеоспостереження та оцінено усвідомлення зв'язку категорій «безпека» та «контроль».

Опитування проводилося двома мовами (російською та українською) в залежності від того, яка мова є рідною для респондента. Анкета, розроблена спеціально для даного дослідження знаходиться у додатках (Додаток 1).

Період проведення польових робіт: старт полів – 20 квітня 2018 року, завершення польового етапу – 30 квітня 2018 року.

Інтерпретація понять:

Безпека – це суб'єктивне відчуття індивіда, групи або суспільства, стосовно наявності/відсутності та контрольованості ризиків та загроз, що можуть негативно вплинути на якість життя та власне життєздатність досліджуваної групи.

Контроль – це діяльність влади та силових структур, легітимізована суспільством та направлена на забезпечення безпеки, захист від ризиків та загроз, а також на збереження діючої системи.

Камери відеоспостереження – один із інструментів контролю, до якого вдається влада або силові структури з метою забезпечити безпеку, захистити від ризиків та загроз, а також на зберегти діючу системи.

Нова патрульна поліція - підрозділ Національної поліції України, що здійснює цілодобове патрулювання вулиць, а також першим реагує на виклики за екстреним номером 102. Має за мету забезпечення публічного порядку і безпеки, захисту прав громадян, а також безпеки дорожнього руху [60].

Суд - орган держави, що здійснює правосуддя у формі розгляду і вирішення кримінальних, цивільних, адміністративних та інших категорій справ у встановленому законом конкретної держави процесуальному порядку.

Прокуратура – система органів, які здійснюють від імені держави вищий нагляд за дотриманням законодавства, прав, свобод людини і громадянина, а також виконання інших функцій, визначених національним законодавством.

Армія – частина військових сил держави.

Операціоналізація понять:

Контроль

Інструменти контролю - засоби, до яких вдається влада або силові структури з метою забезпечити безпеку, захистити від ризиків та загроз.

Наприклад: камери відеоспостереження, прослуховуюча апаратура, технології розпізнавання обличчя та ін.

Інститути контролю - органи влади та силові структури, що діють в рамках інтересів влади із метою забезпечити контроль суспільства

Наприклад: поліція, прокуратура, армія, суди

У наступному підрозділі даної магістерської дисертаційної роботи буде розглянуто результати, отримані в ході дослідження думок українців про безпеку, її роль у якості життя, засоби контролю та зв'язок контролю та безпеки. Також, в рамках аналізу даних буде проведено порівняння із даними схожого дослідження, проведеного у Росії в 2016 році, буде виявлено ключові демографічні чинники та інші відмінності у ставленні до означених вище проблем серед населення України.

3.2. Результати дослідження «Думки українців про безпеку, її роль у якості життя, засоби контролю та зв'язок контролю та безпеки»:

Дослідження проводилося за сприяння компанії Kantar TNS у квітні 2018 року (виробничий етап 20-30 квітня 2018 року) із застосуванням онлайн методу збору інформації на основі бази контактів компанії. Анкета із дослідження ролі безпеки у визначенні якості життя, відчуття безпеки у містах, ставлення до відеоспостереження та оцінка усвідомлення зв'язку категорій «безпека» та «контроль» жителями України складалася із 6 ключових питань, без урахування скрінінгових запитань та демографічного профілю респондентів. Докладніше дивіться у додатках (Додаток 2 – Анкета «Думки українців про безпеку, її роль у якості життя, засоби контролю та зв'язок контролю та безпеки»)

1. Чи вважаєте Ви Ваше місто в цілому безпечним?

Переважає більшість українців відповіла на питання про безпечність міста у якому вони живуть – позитивно. Так, 54% опитаних вважають своє місто в цілому безпечним, 29% – навпаки його таким не вважають, і ще 17% не можуть однозначно відповісти на це питання:

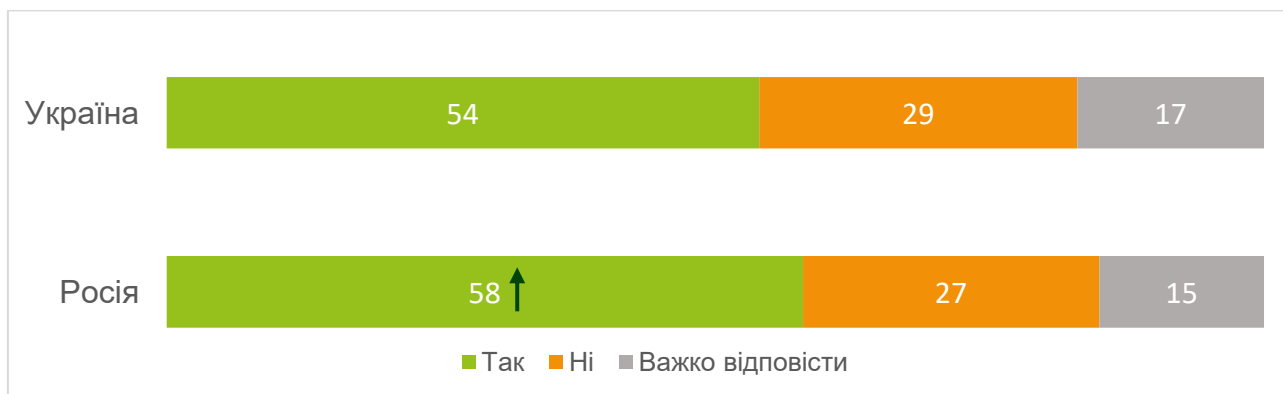
Графік 1. Одномірний розподіл відповідей на питання про безпечність міста, %

SC1: Чи вважаєте Ви Ваше місто в цілому безпечним?/Считаєте ли Вы Ваш город в целом безопасным?

Порівнюючи дані із результатами дослідження у Росії, проведеного у 2016 році із такою ж вибірковою сукупністю – репрезентативна вибірка обсягом 1600 респондентів по країні, онлайн опитування чоловіків та жінок у віці 18-55 років, можна зробити висновки, що українське та російське населення значущо частіше, на рівні 95% і більше, вважає свої міста безпечними:

Порівняльна діаграма 1. Результати порівняння опитування у Росії (2016 рік) та Україні (2018 рік), %

SC1: Чи вважаєте Ви Ваше місто в цілому безпечним?/Считаєте ли Вы Ваш город в целом безопасным?

Дане питання також цікаво розглядати в розрізі регіонів України: так, жителі Києва (42%) та Півдня (44%) значущо рідше вважають свої рідні міста безпечними, тоді як жителі Заходу навпаки частіше оцінюють свої міста як безпечні 69% опитаних респондентів (дані наведені у таблиці нижче):

Таблиця 1.1. Розподіл результатів опитування за регіонами, %

	Total	Центр	Київ	Північ	Схід	Південь	Захід
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Так	53,6	61,9	41,7	52,6	49,3	43,8	68,8
Ні	28,9	18,6	40,9	28,9	34,0	35,1	16,3
ВВ	17,5	19,5	17,4	18,6	16,8	21,1	14,9

SCI: Чи вважаєте Ви Ваше місто в цілому безпечним?/Считаєте ли Вы Ваш город в целом безопасным?

Серед тих респондентів, хто не вважає своє місто в цілому безпечним (n=289), значно більше тих хто скоріше не довіряє таким державним інституціям як нова патрульна поліція (37% опитаних проти 30% загальної вибірки), та цілком не довіряє прокуратурі (48% проти 39% загальної вибірки), армії (24% до 17% загальної вибірки) та судам (54% до 45% від загальної вибірки).

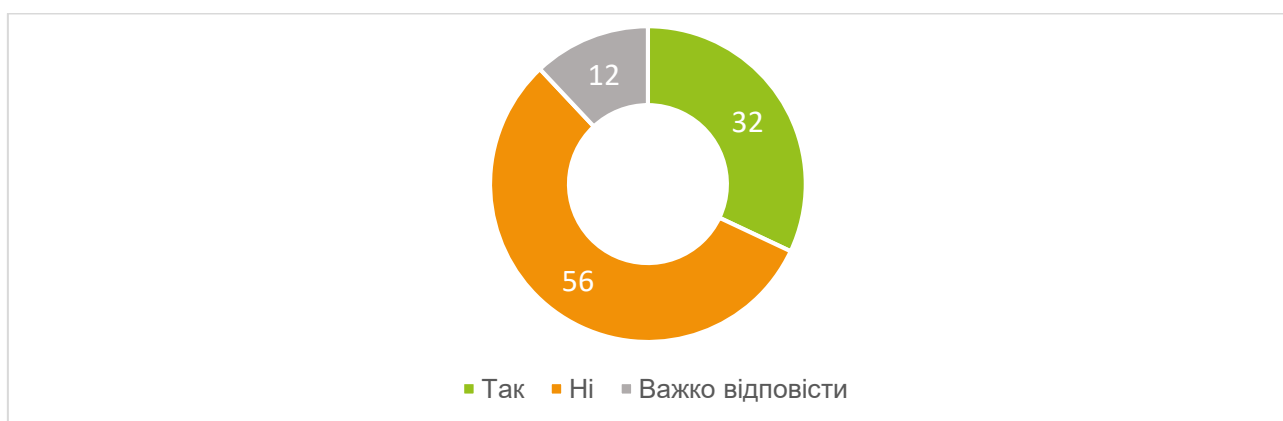
Таблиця 1.2. Довіра до державних установ в розрізі оцінки безпечності міста проживання, %

	Чи вважаєте Ви Ваше місто в цілому безпечним?				
		Total	Так	Ні	ВВ
	Total	1000	537	289	174
Довіра до нової патрульної служби/ поліції	Зовсім не довіряю	17,8	14,7	22,1	20,1
	Скоріше не довіряю	30,2	27,0	36,7	29,3
	Скоріше довіряю	36,8	41,9	31,5	29,9
	Повністю довіряю	6,7	8,0	5,2	5,2
	Важко сказати	8,5	8,4	4,5	15,5
Довіра до прокуратури	Зовсім не довіряю	39,3	35,6	48,4	35,6
	Скоріше не довіряю	35,8	36,2	33,9	37,9
	Скоріше довіряю	14,7	17,0	9,3	16,7
	Повністю довіряю	2,1	2,2	2,8	0,6
	Важко сказати	8,0	9,0	5,5	9,2
Довіра до армії	Зовсім не довіряю	16,8	11,8	23,5	21,3
	Скоріше не довіряю	22,5	22,2	23,2	22,4
	Скоріше довіряю	34,9	36,9	32,5	32,8
	Повністю довіряю	16,1	19,6	12,8	10,9
	Важко сказати	9,6	9,5	8,0	12,6
Довіра до судів	Зовсім не довіряю	45,1	40,6	53,6	44,8
	Скоріше не довіряю	35,3	37,1	32,9	33,9
	Скоріше довіряю	12,5	14,5	9,3	11,5
	Повністю довіряю	1,8	2,4	1,0	1,1
	Важко сказати	5,3	5,4	3,1	8,6

2. Чи відчували Ви себе в небезпеці в громадському місці у Вашому місті за останні 12 місяців?

З огляду на попередні дані дуже цікавими виглядають відповіді респондентів на питання про досвід відчуття небезпеки у громадському місці за останні 12 місяців. Так, з огляду на те, що понад половина респондентів вважає своє місто безпечним, у загальному вигляді лише третина українців відчувала себе в небезпеці за останній рік (32%), понад половина (56%) не відчувала себе в небезпеці в громадському місці у своєму місті за останні 12 місяців і ще 12% опитаних не визначились із остаточною відповіддю:

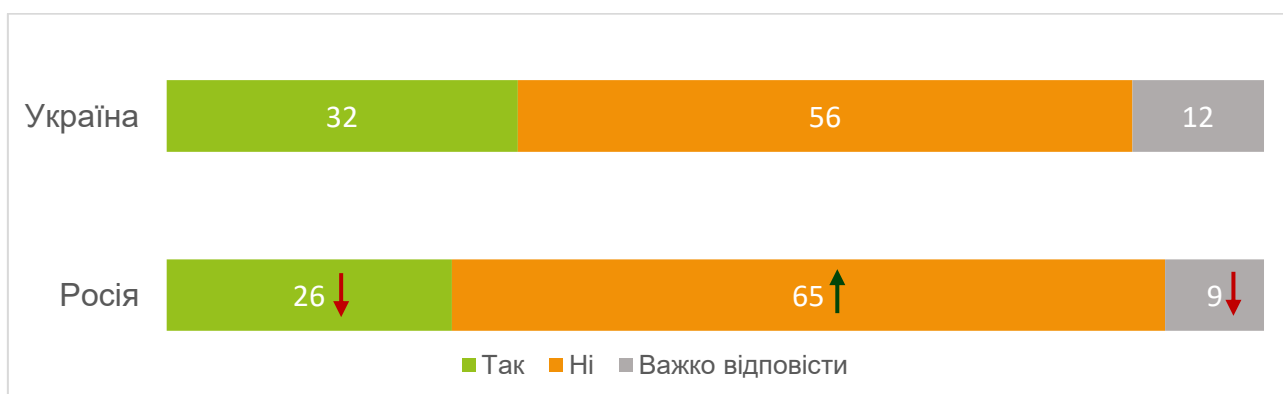
Графік 2. Одномірний розподіл відповідей на питання про відчуття небезпеки, %

SC2. Чи відчували Ви себе в небезпеці в громадському місці у Вашому місті за останні 12 місяців?/Чувствовали ли Вы себя в опасности в общественном месте в Вашем городе в течение последних 12 месяцев?

У порівнянні із результатами дослідження в Росії, українці значно частіше відчували себе у небезпеці в громадському місці у своєму місті за останні 12 місяців: так, лише чверть росіян відповіла позитивно на це питання – 26% опитаних, проти понад третину українців (32% респондентів відчували себе в небезпеці в громадському місці у своєму місті). Такі оцінки відчуття небезпеки можуть бути безпосередньо пов'язані із рейтингами злочинності та небезпечності життя, в яких Україна, особливо у світлі останніх подій (конфлікт на Сході, фінансова криза) займає перші місця. Росіянам також значно рідше важко відповісти на поставлене питання (9% респондентів):

**Порівняльна діаграма 2. Результати опитування у
Росії (2016 рік) та Україні (2018 рік), %**

SC2. Чи відчували Ви себе в небезпеці в громадському місці у Вашому місті за останні 12 місяців?/Чувствовали ли Вы себя в опасности в общественном месте в Вашем городе в течение последних 12 месяцев?

З огляду на те, що житлі Києва рідше вважають своє місто безпечним, немає нічного дивного у тому факті, що кияни також рідше не відчували себе в небезпеці в громадському місці у своєму місті за останні 12 місяців – 45% опитаних респондентів, у порівнянні із 56% від загальної вибірки. Жителі західних регіонів частіше можуть однозначно оцінити відчуття безпеки у своєму місті за останній рік (лише 7% респондентів не змогли дати однозначну оцінку):

Таблиця 2. Розподіл результатів опитування за регіонами, %

	Total	Центр	Київ	Північ	Схід	Південь	Захід
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Так	32,0	26,3	37,4	22,7	35,7	32,2	30,6
Ні	55,9	63,6	45,2	63,9	50,5	55,8	62,6
ВВ	12,0	10,2	17,4	13,4	13,8	12,0	6,8

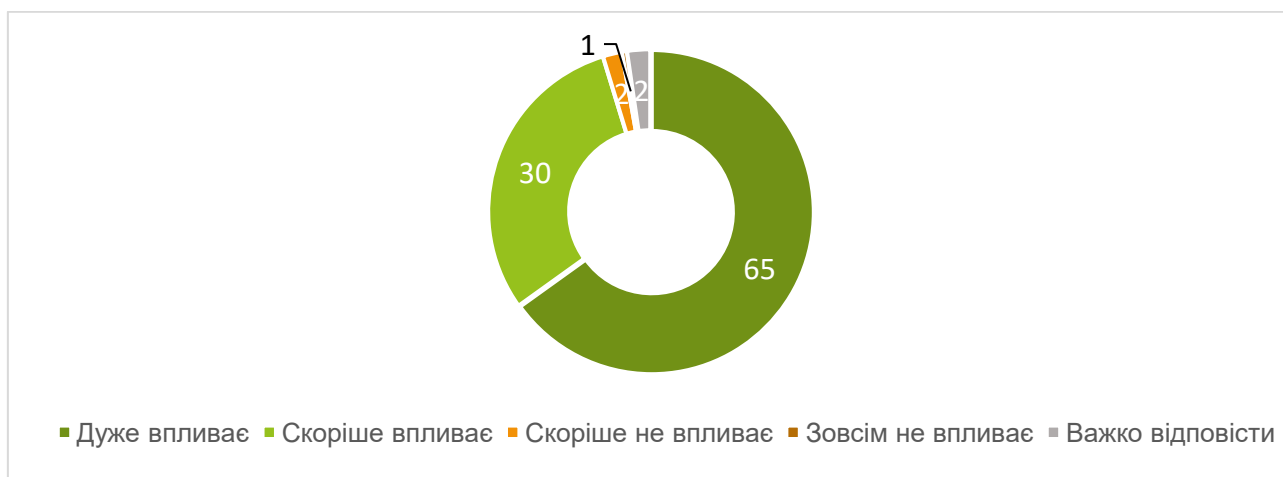
SC2. Чи відчували Ви себе в небезпеці в громадському місці у Вашому місті за останні 12 місяців?/Чувствовали ли Вы себя в опасности в общественном месте в Вашем городе в течение последних 12 месяцев?

В контексті цього питання також спостерігається цікава кореляція: що серед тих респондентів, хто не вважає своє місто в цілому безпечним значно більше тих, хто відчував себе в небезпеці у громадському місці за останні 12 місяців – 52% опитаних респондентів, які не вважають своє місто безпечним проти 32% опитаних у загальній вибірці (див. Додаток 2 – Двовимірні таблиці аналізу результатів опитування думок українців щодо питань безпеки).

3. Наскільки, на Вашу думку, стан безпеки впливає на якість життя?

Майже всі опитані респонденти, – 95% від вибірки загалом, відповіли, що стан безпеки сильно впливає (65%) або скоріше впливає (31%) на якість життя. Лише близько 5% респондентів від загальної вибірки не дали ствердну відповідь на це запитання (з яких 2% важко відповісти):

Графік 3. Одномірний розподіл відповідей на питання про вплив безпеки на якість життя, %

SC3. Наскільки, на Вашу думку, стан безпеки впливає на якість життя?/Насколько, по Вашему мнению, состояние безопасности влияет на качество жизни?

Цікавим є також і той факт, що жоден із демографічних показників (регіон, стать, вік, тип населеного пункту) не впливає на розподіл: все населення України однаково оцінює важливість впливу стану безпеки на якість життя. Докладніше дивіться у додатках (Додаток 2).

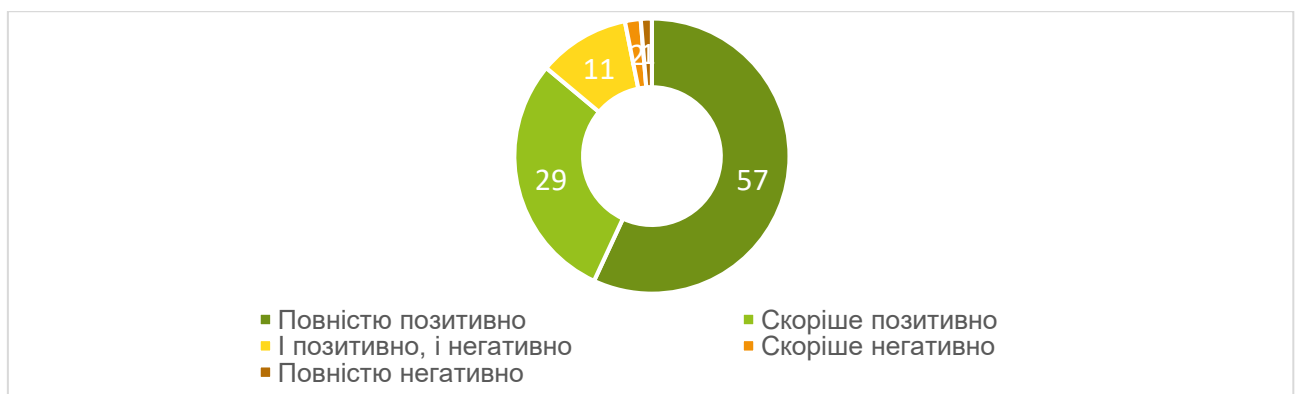
Дане питання цікаво розглядати у порівнянні із даними дослідження базових соціальних, політичних та культурних змін ESS. На жаль, у відкритому доступі є дані лише за 2008 рік, тому неможливо говорити про якість тенденції та порівнювати показники, проте нижче наведено графік порівняння різних країн Європи та їх оцінки ступеню впливу на якість життя соціальної безпеки:

4. Як Ви ставитесь до відеоспостереження в громадських місцях та транспорті?

Переважна більшість опитаних респондентів позитивно ставиться до відеоспостереження в громадських місцях та транспорті: більше половини опитаних (57%) цілком підтримують відеоспостереження і ще майже третина (29%) скоріше підтримує відеоспостереження в громадських місцях та транспорті. Лише 3% опитаних загалом негативно ставляться до відеоспостереження і ще 11% респондентів не можуть однозначно оцінити своє ставлення до даного інструменту контролю:

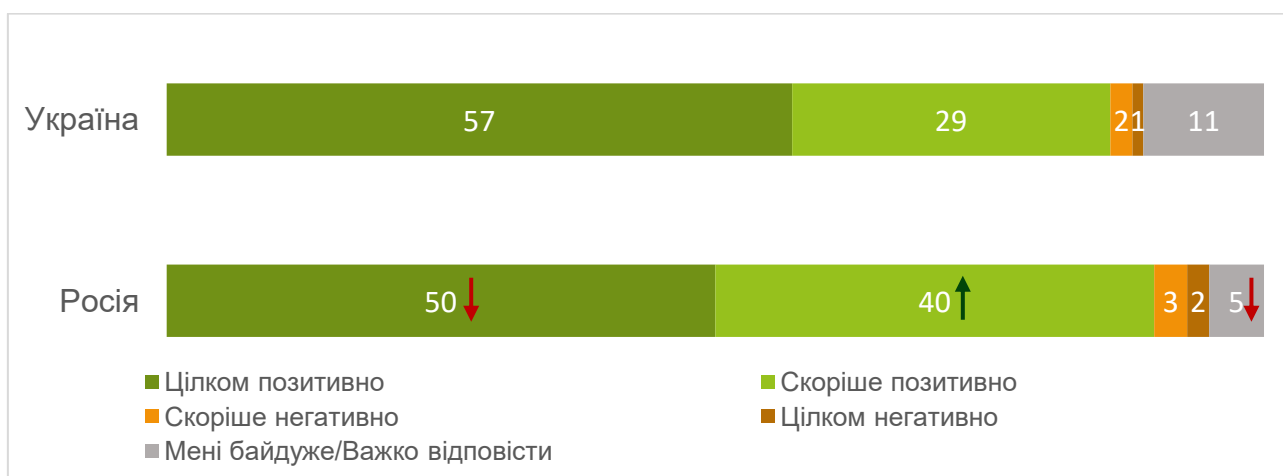
Графік 4. Одномірний розподіл відповідей на питання про ставлення до камер відеоспостереження, %

SC4. Як Ви ставитесь до відеоспостереження в громадських місцях та транспорті? / Как Вы относитесь к видеонаблюдению в общественных местах и в транспорте?

Українці, у порівнянні із росіянами, значущо частіше абсолютно позитивно ставляться до камер відеоспостереження в громадських місцях та в транспорті (57% українці, 50% росіяни). Але якщо загалом оцінювати ставлення до відеоспостереження, то 90% росіян позитивно ставляться до камер у громадських місцях і транспорті, в той час, коли українців – лише 86%. Українці частіше від росіян не можуть однозначно оцінити дане питання. Проте в обох країнах показник знаходиться на високому рівні.

Порівняльна діаграма 4. Результати опитування у Росії (2016 рік) та Україні (2018 рік), %

SC4. Як Ви ставитесь до відеоспостереження в громадських місцях та транспорті? / Как Вы относитесь к видеонаблюдению в общественных местах и в транспорте?

Серед тих респондентів, хто не вбачає впливу безпеки на якість життя (n=24) більше тих, хто скоріше негативно (21%) або індиферентно (33%) ставляться до відеоспостереження у громадських місцях та транспорті. Докладніше дивіться у додатках (Додаток 2).

Таблиця 4. Розподіл результатів опитування за регіонами, %

		Total	Безпека не впливає на якість життя	Безпека впливає на якість життя	ВВ
Ставлення до камер відеоспостереження	Повністю позитивно	56,7	58,3	25,0	21,7
	Скоріше позитивно	29,5	29,9	20,8	21,7
	І позитивно, і негативно	10,7	9,6	33,3	34,8
	Скоріше негативно	1,8	1,3	20,8	4,3
	Повністю негативно	1,3	0,9	0,0	17,4

5. Зв'язок безпеки та контролю:

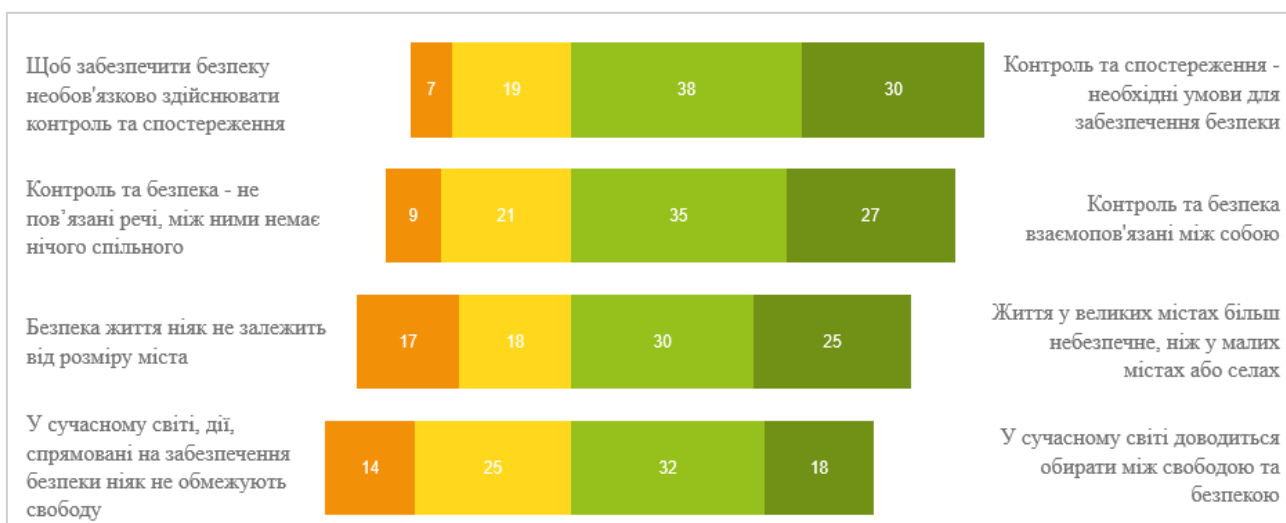
Половина або більше респондентів так чи інакше погоджуються із твердженнями, що говорять про наявність взаємозв'язку між категоріями «контроль» та «безпека».

Так, найчастіше респонденти погоджуються із твердженням, що контроль та спостереження – необхідні умови для забезпечення безпеки (68% опитаних загалом погодились з цим твердженням, проти 26% респондентів, які погодились із твердженням, що для забезпечення безпеки не обов'язково здійснювати контроль та спостереження).

62% опитаних респондентів вважають, що контроль та безпека пов'язані між собою, тоді як лише 30% вважають навпаки. Життя у великих містах більш небезпечне ніж у малих містах та селах на думку 55% міського населення України.

Половина (50%) українців погоджується з тим, що у сучасному світі доводиться обирати між свободою та безпекою, але інші 39% вважають, що у сучасному світі, дії, спрямовані на забезпечення безпеки ніяк не обмежують свободу.

Графік 5. Одномірний розподіл відповідей на питання про згоду чи не згоду з твердженням про зв'язок безпеки та контролю, %

SC5. Нижче наведені парні твердження. Оберіть із пари те, з яким Ви більше погоджуєтесь (або твердження праворуч, або твердження ліворуч). Ви також можете вибрати проміжні позиції. / Нижче приведені утверждения, с которыми Вы можете согласиться или не согласиться. Выберите из пары то утверждение, с которым Вы больше согласны.

Цікаво, що жителі Києва (16%) та великих міст (17%) із населенням понад 500 тис. рідше цілком погоджуються із твердженням, що життя у великих містах більш небезпечно, ніж у малих містах або селах. У той же час, жителі невеликих міст менше 50 тис. мешканців, навпаки, частіше погоджуються із цією думкою – понад третина (35%) опитаних. Це явище можна пояснити декількома причинами: по-перше, жителі великих міст звикли до постійних загроз та не звертають на них стільки ж уваги, скільки приїжджі гості із невеликих міст; по-друге, можливо, більш небезпечно життя у великих містах – це лише міф. Проте статистика наведена у попередньому розділі суперечить другій причині. Тому, певною мірою, можна говорити про здатність людини пристосовуватись до оточуючих ризиків.

Молоде населення віком 18-29 років рідше від вибірки загалом цілком погоджується із думкою, що у сучасному світі доводиться обирати між свободою та безпекою (12%). А жителі Півночі частіше скоріше вважають, що у сучасному світі, дії, спрямовані на забезпечення безпеки ніяк не обмежують свободу (39%).

Висновки до розділу 3:

Отже, виходячи із результатів дослідження можна зробити ряд висновків з приводу думок міського населення України про відчуття безпеки у містах, роль безпеки у якості життя, зв'язки контролю та безпеки, а також ставлення населення України до інститутів та інструментів здійснення формального контролю державою.

Так, в ході розробки програми перед дослідником були поставлені такі завдання:

- Дізнатися, чи вважають українці, що відчуття безпеки впливає на якість життя, тобто чи пов'язують українці якість життя із поняттям безпеки та забезпеченням безпеки з боку держави/влади/силових структур;
- Оцінити долю українців, які відчували себе в небезпеці за останній рік;
- Дізнатися, чи пов'язують жителі міст України категорію «безпека» із категорією «контроль», і який саме це зв'язок, на думку опитаних;

- Порівняти дані опитування, проведеного в Україні із результатами подібного дослідження безпеки у містах, проведеного в Росії у 2016 році (результати якого знаходяться у відкритому доступі) [65];
- Дізнатися, як соціально-демографічні характеристики впливають на відчуття безпеки.

Всіх зазначені вище завдання були вирішені в рамках даного дослідження: було отримано інформацію про думки українців стосовно впливу безпеки на якість життя, оцінено долю українців, які відчують себе в небезпеці, визначено ставлення українців до категорій «безпека» та «контроль» і зв'язку між ними, виявлено вплив демографічних показників на досліджувану проблему. Також, в ході дослідження було порівняно дані опитування, проведеного в Україні із результатами подібного дослідження безпеки у містах, проведеного в Росії у 2016 році.

Окрім означених вище завдань, в результаті дослідження було підтверджено або спростовано такі гіпотези:

- Гіпотезу про те, що переважна більшість українців вважає, що відчуття безпеки впливає на якість життя було підтверджено: дійсно, 95% респондентів погодилися із тим, що стан безпеки впливає на якість життя. Незалежно від демографічних показників, відсоток позитивних відповідей на це питання однаково високий;
- Більше половини опитаних відчували себе в небезпеці у своєму рідному місті протягом останніх 12 місяців, що може бути пов'язано із проблемами сучасних міст-мегаполісів, описаними раніше у даній роботі. Дана гіпотеза не підтвердилася, лише третина респондентів відчувала себе в небезпеці в громадських місцях за останній рік. Проте одним із пояснень такому стану речей може бути той факт, що жителі великих міст пристосувалися до постійного стресу і не помічають його, а також те, що сьогодні на території України йдуть бойові дії, тому громадяни підсвідомо відчують своє місто більш безпечним, адже є міста в країні, де ситуація значно гірша. Проте це лише припущення і дане питання потребує подальшого вивчення;

- Частка тих, хто пов'язує і не пов'язує категорії «безпеки» та «контролю» в одну систему – приблизно однакові, проте частка тих, хто вбачає зв'язок між цими категоріям все ж переважає над іншою. Це твердження повністю підтверджене: дійсно ті, хто пов'язують питання безпеки із контролем дещо перевищують інших респондентів;
- Порівняння даних українського дослідження із даними подібного дослідження, проведеного в Росії, спостерігаються деякі відмінності в оцінках, проте вони можуть бути пояснені проміжком часу у 2 роки. То ж дана гіпотеза частково підтверджена: дійсно надто значних відмінностей між населенням України та Росії стосовно питань безпеки у містах, та ставленні до камер відеоспостереження не спостерігається;
- Гіпотеза про вплив соціально-демографічних показників на відчуття безпеки підтвердилася лише частково: так, виявилось, що стать респондента жодним чином не впливає на відчуття безпеки. Однак певну роль відіграє розмір населеного пункту, у якому мешкають опитані респонденти.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

В ході написання даної магістерської дисертаційної роботи було досягнуто мету, що була поставлена перед автором на початку роботи. Так, по-перше, в межах даної роботи відбулася концептуалізація категорій «безпека» та «контроль». Отже, безпека – це суб'єктивне відчуття індивіда, групи або суспільства, стосовно наявності/відсутності та контрольованості ризиків та загроз, що можуть негативно вплинути на якість життя та власне життєздатність досліджуваної групи. Концепція «безпеки» тісно пов'язана із діяльністю індивіда, групи або суспільства, направленою на убезпечення життя: попередження та профілактику ризиків, загроз, небезпек, а отже застосування засобів та механізмів контролю.

Контроль – це функція соціальних інститутів, покликана забезпечити збереження системи та якості і продуктивності її роботи. Отже, це діяльність людини, групи людей, суспільства або влади (яка виступає в інтересах суспільства), яка складає превентивні та профілактичні дії із убезпечення життя та життєздатності соціуму. Контроль буває формальним та неформальним і складається із інститутів (поліція, прокуратура, суди, армія і т. д.) та інструментів (камери відеоспостереження, «жучки», технології розпізнавання обличчя та ін.) контролю.

В контексті модерної реальності, доцільно розглядати дані категорії на тлі сучасного міста, як осередка життя великих груп людей, адже місто сьогодні є основним середовищем життя модерного суспільства. Міста, що колись виникли із метою убезпечити життя людей, тепер самі створюють нові ризики, такі, як наприклад, злочинність, аварії і т. д. Саме тому в межах даної роботи взаємозв'язок концептів «безпеки» та «контролю» розглядався, переважно, в контексті міської реальності.

Відповідно до мети дослідження перед автором було поставлено ряд задач, які були виконані в ході роботи над магістерською дисертацією.

Автором було зроблено успішну спробу концептуалізувати категорію «безпека» в контексті сучасної соціологічної теорії, на основі аналізу

теоретичних знань, емпіричних даних та практичних навичок, які включали в себе аналіз соціологічної літератури за ораною тематикою та проведення кількісного опитування населення України щодо питань безпеки та контролю в українських містах;

Було успішно проведено концептуалізацію категорії «контроль», на основі теоретичного доробку суспільствознавців минулого та сучасності та даних стосовно інструментів та інститутів контролю, що активно задіяні суспільством та державою сьогодні (на основі аналізу матеріалів ЗМІ та результатів міжнародних досліджень). Також було досліджено прояви взаємозв'язку категорій «безпека» та «контроль» в контексті сучасної соціологічної теорії: суть взаємозв'язку полягає у превентивних функціях засобів контролю із профілактики потенційних ризиків та загроз життєздатності та якості життя суспільства.

Отримана інформація була вміло інтегрована в середовище модерних міст-мегаполісів, шляхом аргументації ролі міст, як чинників потенційних ризиків та загроз. Міські небезпеки пов'язані, в першу чергу із динамічністю міського середовища, його плюралізмом та багатоманіттям.

Було підтверджено можливість міського середовища впливати на населення: та наслідки такого впливу: міста можуть виступати активними учасниками взаємодії, впливати на індивідів та визначати їхню поведінку, особисті якості, потенціал. Саме модерні міста виступають осередком скупчення представників різних класів, ідеологій, поглядів в рамках одного тісного простору. Міське середовище може призводити до маргіналізації певних груп суспільства, в ньому формується андерклас та гостріше ніж будь де відчуваються економічна прірва, що розділяє бідних та багатих. Міста, також слугують середовищем ризиків, з якими стикається людство у 21 сторіччі: злочинність, маргіналізація, конфлікти та стрес – постійні супутники життя у великому місті-мегаполісі.

Виявлено досить негативні тенденції, пов'язані із питанням безпеки у модерних містах: у 2016 році Україна увійшла у рейтинг найбільш небезпечних країн світу, у 2017 році The Economist опублікував рейтинг міст планети за

якістю життя: Київ опинився на 131 місці із 140. Серед основних проблем міста: безлад, економічна нестабільність та війна на Донбасі.

Загалом у світі спостерігається загострення проблем, пов'язаних із міграціями, економічною кризою, нестабільністю на політичній арені, нетолерантністю та нерівністю.

Саме тому, людство, аби забезпечити себе, перетворює міста у наглядачів – своєрідні інструменти контролю, наповнені контролюючими органами, камерами стеження, прослуховуючою апаратурою і т. д. Сучасні міста переповнені високотехнологічними винаходами, роль яких у стеженні за індивідами у суспільстві: технології розпізнавання обличчя, телефонні додатки, які можуть «підслухувати» власника у будь-який час, сайти знайомств, що дозволяють стежити за людьми, та багато іншого. І, не дивлячись на гарні наміри розробників, не завжди ці технології дійсно захищають. Сьогодні вже відомі випадки, коли сайти знайомств використовувалися для переслідування та цькування представників ЛГБТ. Далеко не завжди, превентивні дії, що дозволяють здійснювати функції контролю по відношенню до суспільства, мають позитивні наслідки: так, інколи коштовні технології не виконують свої функції, а у деяких випадках перетворюються на інструмент тотального контролю та диктатури.

Було проведено дослідження ставлення українського населення до категорії «безпека»: відчуття безпеки у містах, роль безпеки у формуванні якості життя, ставлення до діяльності влади та силових структур із забезпечення контролю, уявлення про взаємозв'язок між категоріями «безпека» та «контроль». В ході даного дослідження були отримані такі ключові результати:

Переважає більшість українців вважає, що відчуття безпеки впливає на якість життя: 95% респондентів погодилися із тим, що стан безпеки впливає на якість життя. Незалежно від демографічних показників, відсоток позитивних відповідей на це питання однаково високий.

Третина респондентів відчувала себе в небезпеці у своєму рідному місті в громадських місцях за останній рік. Одним із пояснень такому стану речей може

бути той факт, що жителі великих міст пристосувалися до постійного стресу і не помічають його, а також те, що сьогодні на території України йдуть бойові дії, тому громадяни підсвідомо вважають своє місто більш безпечним, адже є міста в країні, де ситуація значно гірша. Проте це лише припущення і дане питання потребує подальшого вивчення;

Приблизно половина респондентів пов'язує категорії «безпеки» та «контролю» в одну систему. Ті, хто пов'язують питання безпеки із контролем дещо перевищують інших респондентів;

В ході проведення порівняльного аналізу даних українського дослідження із даними подібного дослідження, проведеного в Росії, було виявлено деякі відмінності в оцінках одних і тих же питань. Вони можуть бути пояснені проміжком часу у 2 роки. Проте, надто значних відмінностей між населенням України та Росії стосовно питань безпеки у містах, та ставленні до камер відеоспостереження не спостерігається;

У дисертаційній роботі було отримано *такі результати*: було проаналізовано існуючі теоретичні доробки з питань концептуалізації безпеки та контролю. На противагу попередньому аналізу концептів безпеки, в даному дослідженні була зроблена спроба пов'язати категорію «безпеки» із категорією «контролю». Таким чином була розширена концепція власне безпеки, та безпосередньо безпеки у модерних містах. Відбулося удосконалення соціологічних концепцій категорій «безпеки» та «контролю» в контексті модерних міст-мегаполісів.

Було виявлено, що міське середовище активно впливає на населення: сучасне модерне місто є невід'ємною частиною людської реальності, яке може активно впливати на соціалізацію індивідів та грати важливу роль у питаннях безпеки життя та виживання суспільства. Так, наприклад гетто, характеризується явищем «геттоізації», яка, в свою чергу, має стримуючий характер: тобто одного разу потрапивши в гетто, звідти дуже складно вибратися. Міста можуть породжувати ризики та конфлікти, загрожувати своїм мешканцям, здійснювати контролюючі функції, або навпаки, сприяти розвитку і прогресу.

Було досліджено суб'єктивне ставлення жителів міст європейських країн до категорії безпеки: за даними ESS від 2008 року, у Франції, Німеччині, Польщі, Іспанії та Португалії кожний четвертий-п'ятий респондент не відчуває себе у безпеці біля свого дому у темний період часу. Серед країн, що беруть участь в опитуванні, найменше жителів, які відчувають себе у безпеці в Болгарії, Росії та Естонії. З відти ж ми дізнаємося, що майже половина французів та болгар переймаються цілісністю свого майна та свої квартир: 42% - болгар та 47% французів часто переймаються цим питанням. Жителі Великобританії, в свою чергу, дуже бояться тероризму: на питання «наскільки ймовірні атаки терористів у Вашій країні у найближчі 12 місяців?» 84% англійців відповіли позитивно; на другому місці жителі Росії (65%), на третьому – Іспанії (58%). Також близько половини населення Франції, Німеччини та Данії вважають, що терористичний акт може статися в їх країні.

Вперше було проведено дослідження ставлення українського населення до категорії «безпека»: відчуття безпеки у містах, роль безпеки у формуванні якісного життя, ставлення до діяльності із забезпечення контролю, уявлення про взаємозв'язок між категоріями «безпека» та «контроль». В ході цього дослідження було доведено положення про взаємозв'язок категорій «безпека» та «контроль» за рахунок оцінки ставлення респондентів до цього питання. Також, було прослідковано вплив типу населеного пункту та інших демографічних показників (вік, стать, освіта та ін.) на ставлення до безпеки.

Таким чином, в даній роботі було докладніше концептуалізовано поняття «безпеки» та «контролю», сформульовано більш глибоке усвідомлення ризиків, пов'язаних із жагою досягнення відчуття безпеки, а також усвідомлено роль сучасних міст у формуванні суспільства, соціалізації його мешканців, свідомого підходу людства до категорії безпеки та до шляхів її досягнення.

Виходячи із означених висновків можна запропонувати ряд дій: перш за все, необхідно докладніше дослідити проблему контролю у сучасних містах мегаполісах, провести аналіз позитивних та негативних наслідків від запровадження систем стеження та контролю. Дане дослідження носить скоріше

розвідувальний характер, тому не може слугувати джерелом рекомендацій владі, та зацікавленим категоріям населення стосовно їх політики щодо забезпечення безпеки у містах. Тим не менш, дана робота яскраво демонструє необхідність подальшого дослідження даної проблеми із метою забезпечення гармонічного вирішення проблеми впровадження контролюючих інструментів у містах-мегаполісах.

Рекомендовано проводити подальший, більш детальний та поглиблений аналіз безпеки у містах, а також ролі контролюючих інструментів та інститутів у профілактиці загроз та створенні нових потенційних ризиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Література українською та російською мовами:

1. Барковская Е. В. Социальная безопасность: методологический анализ и практика социологического исследования: дис. канд. соц. наук: 22.00.04 / Барковская Елена Вячеславовна – Москва, 2005. – 140 с.
2. Бедаш Ю. Гетеротопия как практическая философия [Электронный ресурс] / Юлия Бедаш – Режим доступа до ресурсу: <https://goo.gl/iEn8ot>.
3. Бек Ульріх, Суспільство ризику. На шляху до другого модерну. М.: Прогрес-Традиція, 2000.
4. Бек У. Що таке глобалізація? [Електронний ресурс] / Ульріх Бек // Прогрес-Технологія. – 2001. – Режим доступа до ресурсу: https://vk.com/doc57898489_355621775.
5. Бергер П. Социальное конструирование реальности / П. Бергер, Т. Лукман. – Москва: “Медиум”, 1995. – 323 с.
6. Биктимирова З. З. Безопасность в концепции развития человека [Электронный ресурс] / З. З. Биктимирова // Общественные науки и современность. – 2002. – Режим доступа до ресурсу: <http://ecsocman.hse.ru/data/023/766/1217/14.pdf>.
7. Боуз Д. Либертарианство. История, принципы, политика. М., 2004. С. 1.
8. Бурдые П. Социология социального пространства [Электронный ресурс] / Пьер Бурдые // Алетейя. – 2007. – Режим доступа до ресурсу: http://socioline.ru/files/5/39/sociologiya_socialnogo_prostranstva.pdf
9. Бурдые П. Физическое и социальное пространства: проникновение и присвоение [Электронный ресурс] / Бурдые П. – 1993. – Режим доступа до ресурсу: http://edu.tltsu.ru/er/er_files/book2125/book.pdf.
10. Вахштайн В. От мегаполиса к гетерополису / Виктор Вахштайн. // Социология власти. – 2014. – №2. – С. 5–8.
11. Вахштайн В. Социология города [Электронный ресурс] / Виктор Вахштайн // ПостНаука. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://postnauka.ru/faq/59648>.

12. Вильковский М. Социология архитектуры [Электронный ресурс] / Михаил Вильковский // Фонд "Русский авангард". – 2010. – Режим доступа до ресурсу: https://archi.ru/files/files_uploaded/524.pdf.
13. Гегель Г. Политические произведения / Г. Гегель. – М: Наука, 1978. – 439 с.
14. Гернет М. Н. В тюрьме: Очерки тюремной психологии. Юр. Издат. Украины, 1930.
15. Гидденс Э. Ускользящий мир: как глобализация меняет нашу жизнь. — М.: Весь мир, 2004
16. Гишинский Я. Девиантность, преступность, социальный контроль в обществе постмодерна / Яков Гишинский., 2017. – 282 с.
17. Дерлугьян Г. Как устроен этот мир [Электронный ресурс] / Георгий Дерлугьян // Издательство Института Гайдара. – 2013. – Режим доступа до ресурсу: http://www.sociology.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/06/Derlughian_Book.pdf.
18. Зіммель Г. Великі міста і духовне життя [Электронный ресурс] / Георг Зіммель // Логос. – 2002. – Режим доступа до ресурсу: <http://www.ruthenia.ru/logos/number/34/02.pdf>.
19. Ковачич Л. Большой брат 2.0. Как Китай строит цифровую диктатуру [Электронный ресурс] / Леонид Ковачич // Московский центр Карнеги. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://carnegie.ru/commentary/71546>.
20. Ковачич Л. Большой брат под кожей: как Китай выводит слежку на генетический уровень [Электронный ресурс] / Леонид Ковачич // Московский центр Карнеги. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://carnegie.ru/commentary/75492>.
21. Кравченко С. А. Новые и новейшие социологические теории через призму социологического воображения. — М.: Юрайт, 2015.
22. Кузіна І. Г. Теорія соціальної роботи, 2006
23. Локк Д. Два трактата о правлении / Джон Локк. – М: Мысль, 1988. – 137 с.
24. Луман Н. Глобализация мирового сообщества: как следует системно понимать современное общество. В: Социология на пороге XXI века: Новые направления исследований. М.: Интеллект, 1998. С. 94 – 108.

25. Луман Н. Поняття ризику [Електронний ресурс] / Ніколас Луман // THESIS. – 1994. – Режим доступу до ресурсу: https://igiti.hse.ru/data/423/313/1234/5_2_2Luhm.pdf.
26. Манукян А. В. Соціальна безпека як предмет соціологічного дослідження / Артур Вазгенович Манукян. // Слово молодим ученим. – 2017. – №2. – С. 225–227.
27. Обирин А. И. Неравенство в пространстве города. Элитное и социальное жилье, пространственная сегрегация г. Хабаровска [Електронний ресурс] / А. И. Обирин. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.khstu.su/vestnik/articles/523.pdf>.
28. Парк Р. Городское сообщество как пространственная конфигурация и моральный порядок. / Парк Р. – Москва, 2006.
29. Пирожков В. Ф. Влияние социальной изоляции в виде лишения свободы на психологию осужденного // Вопросы борьбы с преступностью. М., 1981. Вып. 35. С. 40–50; Хохряков Г. Ф. Формирование правосознания у осужденных. М., 1985; Он же. Парадоксы тюрьмы. М.: Юридическая литература, 1991.
30. Платон. Держава [Електронний ресурс] / Платон. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.e-reading.club/book.php?book=131950>.
31. Платон. Тімей [Електронний ресурс] / Платон – Режим доступу до ресурсу: <http://www.psylib.org.ua/books/plato01/27timei.htm>.
32. Радионова Л. А. Публичное пространство города в социально-философской перспективе [Електронний ресурс] / Л. А. Радионова. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: <http://eprints.kname.edu.ua/32363/1/9.pdf>.
33. Сорокин П. Социальная стратификация и мобильность / П. Сорокин. – Москва, 1992.
34. Фуко М. Об иных пространствах / Мишель Фуко. – 320 с.
35. Эко Умберто. Отсутствующая структура. Введение в семиологию. / Эко Умберто. – СПб.: Симпозиум, 2006.

- 36.Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства [Электронный ресурс] / Фридрих Энгельс // Политиздат. – 1986. – Режим доступа до ресурсу: <http://noocivil.esrae.ru/pdf/2014/3/1281.pdf>
- 37.Яновский Р. Г. Глобальные изменения и социальная безопасность / Рудольф Григорьевич Яновский. – Москва: Academia, 1999. – 357 с.

Література іноземними мовами:

- 38.Bauman Z. Wasted lives. Modernity and its outcasts. Cambridge: Polity Press, 2004. Pp. 5 – 7.
- 39.Davis, R., Ortiz, Ch., Gilinskiy, Y. Ylesseva, I., Briller, V. A cross-national comparison of citizen perceptions of the police in New York City and St. Petersburg, Russia // Policing: An International Journal of Police Strategies and Management. 2004. Vol. 27. N 1. P. 25–36.
- 40.Deflem, Mathieu. 2015. "Deviance and Social Control."
- 41.Deineko O. The concept of «risk» in sociological perspective: etymology, features of the definition and contemporary approaches in research / Oleksandra Deineko. // – 2015. – №35. – С. 31–37.
- 42.Delitz Heike. Die Architektur der Gesellschaft. Theorien for die Architektursoziologie. / Delitz Heike, Fischer Joachim. – Bielefeld, 2009.
- 43.Foucault, 1970, 1979
- 44.Hess H., Scheerer S. Was ist Kriminalität? // Kriminologische Journal. 1997. Heft.
- 45.Maslow A. H. Motivation and personality / A. H. Maslow. – New York, 1970.
- 46.Mathisen T. The Politics of Abolition. Essays in Political action Theory // Scandinavian Studies in Criminology. Oslo-London, 1974
- 47.Rex J., Moore R. Race. Community, and Conflict. Oxford University Press: Oxford, 1967.
- 48.Steinert H. The Idea of Prevention and the Critique of Instrumental Reason. In: Albrecht G., Ludwig-Mayerhofer W. (Eds.) Version and Informal Social Control. Berlin: Walter de Gruyter and Co., 1995, pp. 5-16.
- 49.Tönnies Ferdinand. Gemeinschaft und Gesellschaft. / Tönnies F. - Leipzig 1887.

Електронні джерела українською та російською мовами:

- 50.4 200 000 камер видеонаблюдения в Лондоне [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://ip24.com.ua/a233038-200-000-kamer.html>.
51. Европейское социальное исследование: изучение базовых социальных, политических и культурных изменений в сравнительном контексте [Електронний ресурс]. – Москва: ЦЕССИ, 2008. – Режим доступу до ресурсу: http://www.cessi.ru/fileadmin/user_upload/Analytical_report.pdf
52. Украине пророчат бедность в 2018 году [Електронний ресурс] / 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://ubr.ua/finances/macroeconomics-ukraine/ukraine-prorochat-bednost-v-2018-hodu-3862466>.
53. Жители без жилья. Число бомжей в Киеве выросло на 20% [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/Er6iMc>.
54. Злочинність в Україні: статистика за минулий рік [Електронний ресурс] // Слово і Діло. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.slovoidilo.ua/2018/02/16/infografika/suspilstvo/zlochynnist-ukrayini-statystyka-mynulyj-rik>.
55. Как мигранты "убивают" Швецию [Електронний ресурс] // РИА Новости Украина. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://rian.com.ua/analytics/20170918/1027761659.html>.
56. Київ очолив рейтинг найнебезпечніших міст Європи [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://24tv.ua/kiyiv_ocholiv_reyting_naynebezpechnishih_mist_yevropi_n763512
57. Київ потрапив у десятку найгірших для життя міст світу за рейтингом The Economist [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://transkarpatia.net/ukraine/85952-kiyiv-potrapiv-u-desyatku-naygrshih-dlya-zhittya-mst-svtu-za-reytingom-the-economist.html>.
58. Компания IHS подсчитала, сколько всего камер было установлено в мире в 2014 году [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу:

<https://www.security-news.today/kompaniya-ihs-podschitala-skolko-vsego-kamer-bylo-ustanovleno-v-mire-v-2014-godu/>.

59. Лекция: Сегрегация, неравенство, джентрификация [Электронный ресурс] // Urban Sociology. – 2009. – Режим доступа до ресурсу: <http://les-urbanistes.blogspot.ru/2009/03/blog-post.html>
60. Нормативно-правовая база деятельности патрульной полиции [Электронный ресурс]. – 2015. – Режим доступа до ресурсу: <http://patrol.police.gov.ua/ru/faq/normativno-pravova-baza-diyalnosti-patruлноy-politsiyi/>.
61. Преступность в Украине: статистика за прошлый год [Электронный ресурс] // Слово и дело. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://ru.slovoidilo.ua/2018/02/16/infografika/obshhestvo/prestupnost-ukraine-statistika-proshlyj-god>.
62. Россия и Европа, рецидив и огромные сроки: два подхода к системе наказаний [Электронный ресурс]. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: http://tfolk.ru/articles/rossiya_i_evropa_retsidiv_i_ogromnyie_sroki_dva_podhoda_k_sisteme_nakazaniy.
63. Світова та національна продовольча безпека [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://econ-house.ru/svitova-ekonomika/26/738-svitova-ta-nacionalna-prodovolcha-bezpeka>.
64. Случаи блокировки мессенджеров в мире [Электронный ресурс] // РИА. – 2018. – Режим доступа до ресурсу: <https://ria.ru/spravka/20180413/1518547504.html>.
65. Социальные страхи как предмет социологического исследования: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. наук: спец. 22.00.01 "Теория, методология и история социологии" / – Москва, 2006.
66. Социологический опрос. Насколько безопасен ваш город? [Электронный ресурс]. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <http://secuteck.ru/articles2/security-director/sotsiologicheskiiy-opros-naskolko-bezopasen-vash-gorod/>.

67. Статистика и расследование убийств в Украине за 2014-2017 годы [Электронный ресурс] // Слово і Діло. – 2017. – Режим доступа до ресурсу: <https://ru.slovoidilo.ua/2017/10/06/infografika/pravo/statistika-i-rassledovanie-ubijstv-ukraine-2014-2017-gody>.
68. Урбанизация неумолимо поглощает Украину [Электронный ресурс] // Капитал. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.capital.ua/ru/publication/24709-urbanizatsiya-neumolimo-pogloschaet-ukrainu>.
69. Характеристика основных компонентов социальной безопасности личности [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: fornit.ru/6208
70. Хиогская рамочная программа действий на 2005–2015 годы: Создание потенциала противодействия бедствиям на уровне государств и общин [Электронный ресурс] // Всемирная конференция по уменьшению опасности бедствий. – 2005. – Режим доступа до ресурсу: <https://goo.gl/eyHYV7>

Електронні джерела іноземними мовами:

71. Global Peace Index [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index/>.
72. Mayday 23: World Population Becomes More Urban Than Rural [Электронный ресурс] // ScienceDaily. – 2007. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.sciencedaily.com/releases/2007/05/070525000642.htm>.
73. The 16 countries with the most civil unrest [Электронный ресурс]. – 2016. – Режим доступа до ресурсу: <https://goo.gl/r6PH9d>
74. World Urbanization Prospects [Электронный ресурс] // United Nations. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <https://esa.un.org/unpd/wup/publications/files/wup2014-highlights.pdf>.
75. 10 countries vulnerable to extreme civil unrest [Электронный ресурс] // CNBC. – 2014. – Режим доступа до ресурсу: <https://www.cnbc.com/2014/11/11/10-countries-vulnerable-to-extreme-civil-unrest.html>.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Анкета

СКРІНІНГ	
Укажите, пожалуйста, Ваш пол	Вкажіть, будь ласка, Вашу стать
2 Мужчина	Чоловік
1 Женщина	Жінка
Укажите, пожалуйста, Ваш возраст	Вкажіть, будь ласка, Ваш вік.
Скажите, пожалуйста, в какой области Вы постоянно проживаете? list of regions	Скажіть, будь ласка, в якій області Ви постійно проживаете? list of regions
Скажите, пожалуйста, в каком городе Вы постоянно проживаете (в течение последнего года)? list of cities	Скажіть, будь ласка, в якому місті Ви постійно проживаете (протягом останнього року)? list of cities
Являетесь ли Вы внутренне перемещенным лицом (лицо, вынужденное покинуть место проживания из-за вооруженного конфликта на Востоке)?	Чи є Ви внутрішньо переміщеною особою (особа, яка була змушена покинути місце проживання через збройного конфлікт на Сході)?
1 Да	Так
2 Нет	Ні
БЕЗПЕКА	
Безопасность города	Безпека міста
Считаете ли Вы Ваш город в целом безопасным?	Чи вважаєте Ви Ваше місто в цілому безпечним?
1 Да	Так
2 Нет	Ні
3 Трудно сказать	Важко відповісти
Опасность в общественном месте	Небезпека в громадському місці
Чувствовали ли Вы себя в опасности в общественном месте в Вашем городе в течение последних 12 месяцев?	Чи відчували Ви себе в небезпеці в громадському місці у Вашому місті за останні 12 місяців?
1 Да	Так
2 Нет	Ні
3 Трудно сказать	Важко відповісти
Влияние безопасности на качество жизни	Вплив безпеки на якість життя
Насколько, по Вашему мнению, состояние безопасности влияет на качество жизни?	Наскільки, на Вашу думку, стан безпеки впливає на якість життя?
1 Очень влияет	Дуже впливає
2 Скорее влияет	Скоріше впливає
3 Скорее не влияет	Скоріше не впливає
4 Совсем не влияет	Зовсім не впливає
5 Трудно сказать	Важко відповісти
Видеонаблюдение	Відеоспостереження
Как Вы относитесь к видеонаблюдению в общественных местах и транспорте?	Як Ви ставитесь до відеоспостереження в громадських місцях та транспорті?

- 1 Полностью положительно
- 2 Скорее положительно
- 3 И положительно, и отрицательно
- 4 Скорее отрицательно
- 5 Полностью отрицательно

Дихотомические утверждения

Существует мнение, что в современном обществе, людям, для обеспечения своей безопасности, необходимо поступиться частью своей свободы в пользу усиления контроля (видеонаблюдение, контроль документов, прослушивающие устройства, расширение полномочий полиции и охранных служб, и т.д.)

Ниже приведены утверждения, с которыми Вы можете согласиться или не согласиться. Выберите из пары то утверждение, с которым Вы больше согласны.

Один ответ в каждом рядке

СЛЕВА

- Жизнь в больших городах более опасна, чем в маленьких городах или селах
- 1
 - 2 В современном мире приходится выбирать между свободой и безопасностью
 - 3 Контроль и наблюдение - необходимые условия для обеспечения безопасности
 - 4 Понятия контроля и безопасности тесно связаны между собой

СПРАВА

- Безопасность жизни никак не зависит от размера города
- 1
 - 2 В современном мире, действия, направленные на обеспечение безопасности никак не ограничивают свободу
 - 3 Нет необходимости осуществлять контроль и наблюдение, чтобы обеспечить безопасность
 - 4 Между контролем и безопасностью нет ничего общего

СТОЛБЕЦ

- 1 Полностью согласен с утверждением слева
- 2 Скорее согласен с утверждением слева
- 3 Скорее согласен с утверждением справа
- 4 Полностью согласен с утверждением справа
- 5 Трудно сказать

Доверие к институтам

Насколько Вы доверяете следующим институциям и учреждениям?

- 1 Совсем не доверяю
- 2 Скорее не доверяю
- 3 Скорее доверяю
- 4 Полностью доверяю
- 5 Затрудняюсь ответить

- Повністю позитивно
- Скоріше позитивно
- І позитивно, і негативно
- Скоріше негативно
- Повністю негативно

Дихотомічні твердження

Існує думка, що в сучасному місті, людям, для забезпечення власної безпеки, необхідно поступитися частиною своєї свободи на користь посилення контролю (відеоспостереження, перевірки документів, прослуховуюча апаратура, розширення повноважень поліції та охоронних служб, і т. д.)

Нижче наведені парні твердження. Оберіть із пари те, з яким Ви більше погоджуєтесь (або твердження праворуч, або твердження ліворуч). Ви також можете вибрати проміжні позиції.

Одна відповідь в кожному рядку

ЛІВРУЧ

- Життя у великих містах більш небезпечно, ніж у малих містах або селах
- У сучасному світі доводиться обирати між свободою та безпекою
- Контроль та спостереження - необхідні умови для забезпечення безпеки
- Контроль та безпека взаємопов'язані між собою

ПРАВОРУЧ

- Безпека життя ніяк не залежить від розміру міста
- У сучасному світі, дії, спрямовані на забезпечення безпеки ніяк не обмежують свободу
- Щоб забезпечити безпеку необов'язково здійснювати контроль та спостереження
- Контроль та безпека - не пов'язані речі, між ними немає нічого спільного

СТОВПЧИК

- 1 Цілком погоджуюсь з твердженням ліворуч
- 2 Скоріше погоджуюсь з твердженням ліворуч
- 3 Скоріше погоджуюсь з твердженням праворуч
- 4 Цілком погоджуюсь з твердженням праворуч
- 5 Важко відповісти

Довіра до інститутів

Наскільки Ви довіряєте наступним державним інституціям та установам?

- 1 Зовсім не довіряю
- 2 Скоріше не довіряю
- 3 Скоріше довіряю
- 4 Повністю довіряю
- 5 Важко сказати

РЯДОК

- 1 Суды
- 2 Прокуратура
- 3 Армия
- 4 Новая патрульная служба/полиция

РЯДОК

- Суди
- Прокуратура
- Армія
- Нова патрульна служба/поліція

ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПРОФІЛЬ**А теперь несколько вопросов о Вас****Укажите, пожалуйста, уровень Вашего образования**

- 1 Начальное/ Неполное среднее образование
- 2 Полное среднее образование
- 3 Среднее специальное образование
- 4 Неполное высшее (бакалавр)/ Полное высшее образование (специалист, магистр, аспирантура, ученая ступень)

А тепер декілька питань про Вас**Вкажіть, будь ласка, рівень Вашої освіти**

- Початкова/ Неповна середня освіта
- Повна середня освіта
- Середня спеціальна освіта
- Неповна вища (бакалавр)/ Повна вища освіта (спеціаліст, магістр, аспірантура, вчена ступінь)

Какой Ваш род деятельности?

- 1 Руководитель предприятия / учреждения
- 2 Руководитель среднего звена, руководитель подразделения, отдела
- 3 Специалист (учитель, доктор, инженер и т.п.)
- 4 Служащий
- 5 Рабочий (в том числе, мастер, бригадир)
- 6 Военнослужащий, МВД, прокуратура
- 7 Независимый предприниматель
- 8 Фермер или работаете в своем подсобном хозяйстве
- 9 Пенсионер (не работаете)
- 10 Пенсионер (работаете)
- 11 Студент (не работаете)
- 12 Студент (работаете)
- 13 Безработный, временно нетрудоустроенная
- 14 Домохозяйка
- 15 В декрете по уходу за ребенком
- 16 Другое

Який Ваш рід діяльності?

- Керівник підприємства / установи
- Керівник середньої ланки, керівник підрозділу, відділу
- Спеціаліст (вчитель, лікар, інженер тощо)
- Службовець
- Робітник (в тому числі майстер, бригадир)
- Військовослужбовець, МВС, прокуратура
- Незалежний підприємець
- Фермер або працюєте в своєму підсобному господарстві
- Пенсіонер (не працюєте)
- Пенсіонер (працюєте)
- Студент (не працюєте)
- Студент (працюєте)
- Безробітний, тимчасово не працюєте
- Домогосподарка
- В декреті по догляду за дитиною
- Інше

Укажите, пожалуйста, Ваше семейное положение

- 1 Женат/замужем (в т.ч. гражданский брак)
- 2 Не женат/не замужем
- 3 Разведён/разведена
- 4 Вдовец/вдова

Вкажіть, будь ласка, Ваш сімейний стан

- Одружений/заміжня (в тому числі цивільний шлюб)
- Неодружений/незаміжня
- Розлучений/розлучена
- Вдівець/вдова

Укажите, пожалуйста, Вашу национальность

- 1 Украинец/украинка
- 2 Русский/русская
- 3 Белорус/белоруска
- 4 Молдаванин/молдаванка
- 5 Татарин/татарка
- 6 Еврей/еврейка
- 7 Армянин/армянка
- 8 Другая национальность

Вкажіть, будь ласка, Вашу національність

- Українець/українка
- Росіянин/росіянка
- Білорус/білоруска
- Молдованин/молдованка
- Татарин/татарка
- Єврей/еврейка
- Вірмен/вірменка
- Інша національність

Додаток 2

Двовимірні таблиці розподілу аналізу результатів опитування думок українців щодо питань безпеки, %

		Регіон							Стать		Вік			Тип населеного пункту		
		Total	Центр	Київ	Північ	Схід	Південь	Захід	Жінка	Чоловік	18-29	30-40	41-55	500к+	50к-500к	50к-
Total		1000	118	115	97	339	121	210	515	485	286	332	382	336	347	317
SC1. Чи вважаєте Ви Ваше місто в цілому безпечним?	Так	53,6	61,9	41,7	52,6	49,3	43,8	68,8	52,9	54,4	52,8	56,2	52,1	49,4	52,6	59,3
	Ні	28,9	18,6	40,9	28,9	34,0	35,1	16,3	28,3	29,6	30,9	27,6	28,5	31,8	28,7	26,0
	Важко відповісти	17,5	19,5	17,4	18,6	16,8	21,1	14,9	18,9	16,0	16,3	16,3	19,4	18,8	18,7	14,8
SC2. Чи відчували Ви себе в небезпеці за останні 12 місяців?	Так	32,0	26,3	37,4	22,7	35,7	32,2	30,6	33,3	30,7	36,4	30,0	30,6	33,9	33,3	28,7
	Ні	55,9	63,6	45,2	63,9	50,5	55,8	62,6	53,1	58,9	51,6	58,9	56,5	50,9	56,4	60,7
	Важко відповісти	12,0	10,2	17,4	13,4	13,8	12,0	6,8	13,6	10,4	12,1	11,1	12,9	15,2	10,3	10,6
SC3. Наскільки, на Вашу думку, стан безпеки впливає на якість життя?	Дуже впливає	65	65,3	64,3	57,7	63,1	69,0	68,0	66,3	63,0	63,1	65,2	65,5	66,1	65,0	63,0
	Скоріше впливає	31	27,1	30,4	38,1	33,4	25,2	27,7	29,6	31,6	30,2	30,6	30,8	29,5	31,6	30,7
	Скоріше не впливає	2	2,5	2,6	1,0	1,5	2,5	1,9	1,4	2,5	2,4	1,5	1,8	2,4	,6	2,8
	Зовсім не впливає	1	0,0	,9	1,0	,3	1,7	0,0	,4	,6	1,4	,3	0,0	,3	,9	,3
	Важко відповісти	2	5,1	1,7	2,1	1,8	1,7	2,4	2,3	2,3	2,8	2,4	1,8	1,8	2,0	3,2
SC4. Як Ви ставитесь до відеоспостереження в громадських місцях та транспорті?	Повністю позитивно	57	54,2	54,8	48,5	57,5	59,9	59,3	54,3	59,1	53,0	59,8	56,6	57,4	56,1	56,3
	Скоріше позитивно	30	32,2	30,4	36,1	29,8	26,4	25,8	33,3	25,6	30,8	27,0	30,8	28,9	32,1	27,4
	І позитивно, і негативно	11	10,2	11,3	14,4	9,4	8,3	12,5	9,9	11,5	11,9	9,9	10,5	10,7	9,5	12,1
	Скоріше негативно	2	1,7	,9	0,0	2,6	3,7	1,0	1,7	2,0	2,3	2,1	1,3	1,8	1,4	2,3
	Повністю негативно	1	1,7	2,6	1,0	,6	1,7	1,4	,8	1,9	2,1	1,2	,8	1,2	,9	1,9

		Регіон							Стать		Вік			Тип населеного пункту		
		Total	Центр	Київ	Північ	Схід	Південь	Захід	Жінка	Чоловік	18-29	30-40	41-55	500к+	50к-500к	50к-
		Total	1000	118	115	97	339	121	210	515	485	286	332	382	336	347
Твердження 1: Життя у великих містах більш небезпечне, ніж у малих містах або селах Твердження 2: Безпека життя ніяк не залежить від розміру міста	Цілком погоджуюсь з першим твердженням	25,4	28,8	15,7	23,7	24,1	32,6	27,6	24,6	26,3	22,6	28,5	24,8	17,3	24,8	34,7
	Скоріше погоджуюсь з першим твердженням	29,7	30,5	33,0	27,8	28,4	24,8	33,4	30,8	28,7	28,3	28,8	31,6	31,0	29,9	28,3
	Скоріше погоджуюсь з другим твердженням	18,1	12,7	19,1	17,5	22,3	11,6	17,7	17,6	18,6	17,1	17,7	19,1	22,6	15,8	15,7
	Цілком погоджуюсь з другим твердженням	16,7	11,9	21,7	19,6	16,7	19,8	13,3	17,4	15,9	19,6	16,5	14,6	19,6	19,3	10,7
	Важко відповісти	10,1	16,1	10,4	11,3	8,5	11,2	8,1	9,7	10,6	12,4	8,4	9,9	9,5	10,3	10,5
Твердження 1: У сучасному світі доводиться обирати між свободою та безпекою Твердження 2: У сучасному світі, дії, спрямовані на забезпечення безпеки ніяк не обмежують свободу	Цілком погоджуюсь з першим твердженням	17,6	16,1	17,4	10,3	20,2	20,7	15,7	14,7	20,6	11,9	18,9	20,6	18,2	16,3	18,3
	Скоріше погоджуюсь з першим твердженням	31,5	29,7	32,2	25,8	30,5	32,6	35,9	33,1	29,8	34,1	28,8	31,9	30,4	31,6	32,7
	Скоріше погоджуюсь з другим твердженням	25,3	23,7	24,3	39,2	25,0	21,9	22,9	24,6	26,1	26,7	25,8	23,8	25,6	26,2	24,1
	Цілком погоджуюсь з другим твердженням	14,5	15,3	17,4	16,5	14,0	12,4	13,5	15,7	13,2	14,0	16,5	13,1	15,8	15,8	11,7
	Важко відповісти	11,1	15,3	8,7	8,2	10,3	12,4	12,0	11,9	10,3	13,3	9,9	10,5	10,1	10,1	13,3

	Total	Регіон							Стать		Вік			Тип населеного пункту		
		Центр	Київ	Північ	Схід	Південь	Захід	Жінка	Чоловік	18-29	30-40	41-55	500к+	50к-500к	50к-	
Total	1000	118	115	97	339	121	210	515	485	286	332	382	336	347	317	
Твердження 1: Контроль та спостереження - необхідні умови для забезпечення безпеки Твердження 2: Щоб забезпечити безпеку необов'язково здійснювати контроль та спостереження	Цілком погоджуюсь з першим твердженням	29,6	29,7	28,7	24,7	29,9	34,3	29,3	29,1	30,2	30,9	26,1	31,8	28,6	30,2	30,2
	Скоріше погоджуюсь з першим твердженням	37,5	37,3	40,9	39,2	38,4	35,1	35,0	38,0	37,0	37,9	39,6	35,4	40,2	35,9	36,5
	Скоріше погоджуюсь з другим твердженням	19,2	17,8	19,1	23,7	18,8	16,1	20,6	19,6	18,9	18,7	20,7	18,3	19,6	20,1	17,9
	Цілком погоджуюсь з другим твердженням	6,9	4,2	6,1	6,2	7,0	6,2	9,2	6,6	7,1	6,1	6,3	7,9	6,5	7,2	6,8
	Важко відповісти	6,7	11,0	5,2	6,2	5,9	8,3	5,8	6,7	6,8	6,3	7,2	6,6	5,1	6,6	8,6
Твердження 1: Контроль та безпека взаємопов'язані між собою Твердження 2: Контроль та безпека - не пов'язані речі, між ними немає нічого спільного	Цілком погоджуюсь з першим твердженням	27,3	24,6	27,8	23,7	26,7	35,5	26,3	26,8	27,8	25,5	27,0	28,8	25,9	28,2	27,8
	Скоріше погоджуюсь з першим твердженням	35,0	34,7	35,7	34,0	33,4	34,3	38,3	36,4	33,5	38,3	35,1	32,4	35,7	32,4	37,1
	Скоріше погоджуюсь з другим твердженням	21,0	22,9	21,7	24,7	22,3	12,4	20,9	20,9	21,2	21,3	19,5	22,1	21,7	23,6	17,6
	Цілком погоджуюсь з другим твердженням	9,1	8,5	8,7	10,3	10,5	7,4	7,7	8,2	10,1	7,0	9,3	10,5	9,2	9,5	8,5
	Важко відповісти	7,6	9,3	6,1	7,2	7,1	10,3	6,8	7,8	7,3	7,9	9,0	6,1	7,4	6,3	9,1

		Чи впливає безпека на якість життя?			
		Total	Впливає	Не впливає	ВВ
	Total	1000	953	24	23
U1. Наскільки Ви довіряєте наступним державним інституціям та установам? Нова патрульна служба/ поліція	Зовсім не довіряю	17,9	17,6	20,8	26,1
	Скоріше не довіряю	30,2	30,0	37,5	30,4
	Скоріше довіряю	36,7	37,7	20,8	13,0
	Повністю довіряю	6,7	6,5	16,7	4,3
	Важко сказати	8,5	8,2	4,2	26,1
U1. Наскільки Ви довіряєте наступним державним інституціям та установам? Прокуратура	Зовсім не довіряю	39,4	39,4	41,7	34,8
	Скоріше не довіряю	35,9	36,4	25,0	26,1
	Скоріше довіряю	14,7	14,4	20,8	21,7
	Повністю довіряю	2,1	1,9	8,3	4,3
	Важко сказати	8,0	8,0	4,2	13,0
U1. Наскільки Ви довіряєте наступним державним інституціям та установам? Армія	Зовсім не довіряю	16,8	16,5	25,0	21,7
	Скоріше не довіряю	22,5	22,1	33,3	26,1
	Скоріше довіряю	35,0	35,6	25,0	17,4
	Повністю довіряю	16,1	16,2	16,7	8,7
	Важко сказати	9,7	9,5	0,0	26,1
U1. Наскільки Ви довіряєте наступним державним інституціям та установам? Суди	Зовсім не довіряю	45,2	45,6	37,5	34,8
	Скоріше не довіряю	35,3	35,2	37,5	34,8
	Скоріше довіряю	12,5	12,4	12,5	17,4
	Повністю довіряю	1,8	1,7	8,3	0,0
	Важко сказати	5,3	5,1	4,2	13,0
SC1. Чи вважаєте Ви Ваше місто в цілому безпечним?	Так	53,6	54,4	54,2	21,7
	Ні	28,9	29,2	33,3	13,0
	Важко відповісти	17,5	16,5	12,5	65,2
SC2. Чи відчували Ви себе в небезпеці в громадському місці у Вашому місті за останні 12 місяців?	Так	32,0	32,6	25,0	17,4
	Ні	56,0	56,6	62,5	21,7
	Важко відповісти	12,0	10,8	12,5	60,9
SC4. Як Ви ставитесь до відеоспостереження в громадських місцях та транспорті?	Повністю позитивно	56,7	58,3	25,0	21,7
	Скоріше позитивно	29,5	29,9	20,8	21,7
	І позитивно, і негативно	10,7	9,6	33,3	34,8
	Скоріше негативно	1,8	1,3	20,8	4,3
	Повністю негативно	1,3	0,9	0,0	17,4

		Чи безпечне Ваше місто?			
		Total	Так	Ні	ВВ
		1000	537	289	174
U1. Наскільки Ви довіряєте наступним державним інституціям та установам? Нова патрульна служба/ поліція	Зовсім не довіряю	17,8	14,7	22,1	20,1
	Скоріше не довіряю	30,2	27,0	36,7	29,3
	Скоріше довіряю	36,8	41,9	31,5	29,9
	Повністю довіряю	6,7	8,0	5,2	5,2
	Важко сказати	8,5	8,4	4,5	15,5
U1. Наскільки Ви довіряєте наступним державним інституціям та установам? Прокуратура	Зовсім не довіряю	39,3	35,6	48,4	35,6
	Скоріше не довіряю	35,8	36,2	33,9	37,9
	Скоріше довіряю	14,7	17,0	9,3	16,7
	Повністю довіряю	2,1	2,2	2,8	0,6
	Важко сказати	8,0	9,0	5,5	9,2
U1. Наскільки Ви довіряєте наступним державним інституціям та установам? Армія	Зовсім не довіряю	16,8	11,8	23,5	21,3
	Скоріше не довіряю	22,5	22,2	23,2	22,4
	Скоріше довіряю	34,9	36,9	32,5	32,8
	Повністю довіряю	16,1	19,6	12,8	10,9
	Важко сказати	9,6	9,5	8,0	12,6
U1. Наскільки Ви довіряєте наступним державним інституціям та установам? Суди	Зовсім не довіряю	45,1	40,6	53,6	44,8
	Скоріше не довіряю	35,3	37,1	32,9	33,9
	Скоріше довіряю	12,5	14,5	9,3	11,5
	Повністю довіряю	1,8	2,4	1,0	1,1
	Важко сказати	5,3	5,4	3,1	8,6
SC2. Чи відчували Ви себе в небезпеці в громадському місці у Вашому місті за останні 12 місяців?	Так	32,0	25,2	51,6	20,6
	Ні	55,9	71,3	34,6	44,0
	Важко відповісти	12,1	3,5	13,8	35,4
SC4. Як Ви ставитесь до відеоспостереження в громадських місцях та транспорті?	Повністю позитивно	56,5	58,5	60,6	44,0
	Скоріше позитивно	29,6	30,4	25,6	33,7
	І позитивно, і негативно	10,7	8,9	10,4	16,6
	Скоріше негативно	1,9	1,1	2,4	3,4
	Повністю негативно	1,3	1,1	1,0	2,3
SC3. Чи впливає безпека на якість життя?	Впливає	95,3	96,6	96,2	89,7
	Не впливає	2,4	2,4	2,8	1,7
	ВВ	2,3	0,9	1,0	8,6